Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 186 (12576) | 1984 чылдың август 12, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 3 коп.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

Мал чемнерин дүрген болгаш шынарлыг белеткээр

Шалыпчы ай чоруп тур

РЕСПУБЛИКАНЫҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ **СҮТ-ХӨЛ.** Көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда эң харыысалгалыг үе — мал чемнериниң белеткели түлүктээн. Сүт-Хөл районуң «Октябрь 30 чылы» совхозта мал чемниниң белеткекчилери ниитиниң малынга четчир саныг мал чемнерин белеткеп алыр сорулга-биле мал чеми белеткээр механизастаттынган бир, сигенни хол кадыыры-биле кезер дерт бригадаларны тургускан. Ажыл-агыйның девискээринде чайгаар үнген шык сигеннин үнгенин эки. Чалаана хемниң унунда, Хемчиктиң оймактарында, Улуг-Шыкта, Кара-Талда, Чапканныг-Арыгда, Хая-Бажының чамдык алаактарында болгаш оймактарында үнген сигеннин чаагайы кончуг. Чоокку чылдарда моон мындыг сиген үнүп көрбээн.

Совхоз ниитизи-биле сиген кезилдезинче озалдап киргенин, ону оожум темпилиг эгелээнин айытса чогуур. Август эгезинге чедир совхозта мал чеминиң белеткелчилери 140 тонна сигенни сараттап алган. Хоочун коммунист Бады Шугуевич Ондарга удурткан механизастаттынган бригаданың ишчилери Ак-Шат девискээринин хову сигенин кескен, пресстеп эгелээн. Ол бригадада «Беларусь» трактор-биле сиген кезеринге Бак-оол Монгуш, Комбуш-оол Ооржак үлегерлиг ажылдап турар. Бригаданың сигенчилери мал чеми белеткээринче орайтап кирзе-даа, республикада чарлаттынган мал чемнери белеткээринің шалыпчы айының баштайгы он хонуунда сиген кезилдезинің темпизин шапкынчыткан.

Бин-оол Ондарга удурткан комсомолчу аныяктарның мал чемнери белеткээр бригадазы база-ла эрестиг ажылдап, сөөлгү хүннерде он-он тоннаның беш сараадын тургускан. Олар хол кадыыры-биле сиген кезип турарлар.

Совхозка мал чеми белеткеп бээринге Баян-Тала ортумак школазының өреникчилериниң сигенчи бригадазы чыл бүрүде төлептиг үлүүн киирип келген. Бригадада хол кадыыры-биле сиген кезер 15 ооллу ийи звенода үскен. Ол-ла бригаданың будук-бүрү белеткээр звенозу 25 тонна будук-бүрүүг багдаваш, совхозка дужааган. Өреникчилериң сигенчи бригадазының төвү аянныг кылдыр дериттинген. Ында лозун, плакаттар, кеска агитация, хана солуннарны шимеп кылганы эки.

Чикчап Монгушка удурткан Дүвүрен хойжу бригадазының малчыннары сиген кезилдезинче массалыы-биле кирген. Ында 45 кижи хол кадыыры-биле кезип турар. Олар сөөлгү хонуктарда 60 тонна сигенни сараттап алган. Совхозтуң Сыын-Чүрээ хойжу бригадазы бо хүннерге чедир доктаамал ажылдаар сигенчи бригаданы организастап тургуспааны четпес. Булун-Терек сүт-бараан фермазының болгаш бода мал бригадазының ажыл-ишчилери сиген кезилдезинде шүшпен киржип турар. Сиген, силос болгаш саван белеткээр талазы-биле олардың онаалдазы улуг. Ынчангаш бо четпестерден чогуур түннелди үндүрүп, үенги чеп ажылдап турган, четчир саныг мал чемни белеткеп алыр дээш кызымак ажылдаары негеттинип турар.

Баян-Тала суурнуң агитквартиралары мал чемни белеткээр талазы-биле чылдыңна тускай онаалдаларны алгаш, сиген белеткеп, чогуур үлүүн киирип турган. Бо чылын олар бо ажылче озалдап киирип турар. Суурнуң хереженнер чөвүлели (даргазы С. Ооржак) чурттакчы чонну мал чемнери белеткээринче эвилелдеп турары кошкак. Бо хүннерде сиген кезилдезинде 292 кижи хаара тутунган. Бүгү күштү мобилизастаар болза, мал чемнериниң белеткелинге моон-даа хөй күштү, машинатехниканы киириштирип болурунуң бүгү аргалары совхозта бар.

К. МОНГУШ.

* * *

⊙ **ӨВҮР.** «Ак-Чыраа» совхозта мал чеминиң белеткелчилери Буран-Хөл ховузунда чаагай үнген сигенни ийи бригада бооп алган кезип турар. Ол бригадалар тус-тузунда 1400 тонна сигенни белеткээр планныг. Бригадаларда 29 кижи ажылдап турар. Сигенчилериң кызымак ажылынын ачызында кескен сиген, салдынган сараттар хүн бүрү немежип турар. Ам безин 365 тонна сиген белеткеттинген. Сигенчилериң ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Мал чеминиң белеткелинде совхоз бүгү күштү мобилизастаан. Мал чеминиң белеткелинде ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчылар хөй. Оларга Анатолий Болган, Николай Дамдын, Алдай-оол Түлүш, Михаил Шаная, Хүлер-оол Тумат, Мерген Кыргыс, Сүгежик Түлүш, президиумдаг комсомолчу трактористер Буян Ооржак, Орлан Ондар эки ажылдап, мактадып турар.

Өвүржүлериң кожазы Мөнгүн-Тайганың Мугур-Аксы суурнуң агиткультбригадазының бот-тыныгыр артистери чоокта чаа солун программалыг концертти сигенчилерге бараалгаткаш барган.

Мал чеминиң белеткелинде эки үүлдер-биле чергелештир четпестерни чок деп болбас. Сигенчилериң ортузунга лекция, беседа болбайн турар. Кино чангыс-даа катап көргүспээн. Мал чеминиң белеткелинде ажылдап турар машинатехника бичин-ле үрели бээрге, ону кылыптар кижи чок болганындан механик «сүрүп», Ак-Чыраажа чоруптар тапарылгалар бар.

Н. ДАМДЫН.

* * *

⊙ **БАЙ-ТАЙГА.** Мал чемнериниң белеткелин «Кара-Хөл» совхоз оожум темпилиг чорудып турар. Эрткен айның төнчүзүнге чедир дөнгүп-ле 57 тонна сиген, 25 тонна будук-бүрү белеткеттингени мал чеминиң белеткелинде ажылдап турарларының күш-ажылын, планныг онаалдаларны күүседир дээш социалистиг чарыштыг куду деннелде организастаанын херечилел турар. Малга четчир саныг сүзүүнүүт чемнерин белеткеп алыр ажылче кижилерни эвилелдеп организастаар ажылды совхоз дирекциязы, партия, профэвилел комитеди болгаш көдээ Советтин күүскому чогуур деннелде тургуспаанын, бо чугула кампанияны шүшпен удуртуп турарын бо үстүнде саныар чайгаар-ла бадыткап турар.

Мал чеминиң белеткелиниң шалыпчы айында бар болуп турар четпестерни чайладыр талазы-биле боттуг хемчеглерни албас болза, хонук-хуусаа чоокшулап, кче дүжүп орар. Мал чеминиң белеткелинче бар арга-курлавырларны мөөнүүр дээш бүгү хемчеглерни алыр үе келген. Суурнуң чурттаачы өг-бүле бүрүзүн мал чеминиң белеткелинче мобилизастап турары четпес.

Суурда агитквартиралардан № 6 болгаш 7 агитквартиралар (удуртукчулары Чечекей Хертек, Х. Бира) мал чеминиң белеткелинге улуг-хуузун киирип, 3-тен 5 тонна сигенни белеткээн. Чоланчы Маадыр-оол Хертектиң өг-бүлези сиген белеткээр планын шагда-ла ажыр күүседипкен. Тудуг, бода мал болгаш хойжу бригадаларының ажыл-ишчилери сиген белеткелинде киришпейн, чаъс-боранга сылдап турары канчап-даа таарышпас. Мал чемнери белеткээринің шалыпчы айында мал чеминиң хөй кезээн белеткеп алыр дээш бүгү күштү мөөнүүр талазы-биле совхоз дирекциязы, партком, профэвилел комитеди боттуг хемчеглерни алыр үе келген.

Х. САМДАНЧАП.

ХҮЛЕЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

«Совет Тыванын 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя» дээш республика чарыжының мурнуку одуруунда «Каа-Хем хөмүр-даш разрезинин коллективи чоруп турар. Бо чылдың эрткен чеди айларының түннелдерин ёзугаар тыва дагжыларның күш-ажылчы чедиишкини 546.253 тонна оттулар чүүл боон турар. Оон 78 мун тонназын пландан ажыр каскан.

Социалистиг чарышты дээштиг организастаанының түннелинде разрезтиң коллективи Совет Тыванын 40 чылынга аллар кылдыр алган хүлеэлгезин — чыл планындан ажыр 75 мун тонна кара алдынны казарын хуусаадан эрте күүседипкен. Экскаватор машинизи В. А. Богатов, 40 тоннаны алыр «БелАЗ-548»-тиң чолаачызы Н. И. Кудачин, чер үттээр станок машинизи Ю. В. Прокопенко олар тус-тус участоктарының социалистиг чарыжына сөөлгү неделяның түннелдери-биле тиилекчи болганнар.

(Бистиң корр.).

КОМСОМОЛДУҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

СЭКП ТК-ның «Комсомолга партийжи удуртулганы улам ынай эжиждер болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оон ролюн бедидер дугайында» доктаалын, эш К. У. Черненковуң айтышкынарын болгаш сүмелерин күүседир талазы-биле комсомол организацияларының сорулгаларын ВЛКСМ ТК-ның август 10-да Москвага болган пленумунга чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның доктаалын, комсомол организацияларының секретарьларының бүгү-армия чөвүлел хуралынга эш К. У. Черненковуң чугаазын, өзүп орар салгал дээш партияның негелделиг сагыш салыышкынын комсомол сеткил ханыышкын-биле болгаш белик харыысалга-биле хүлээп алган дээрзин ыдаа демдеглээн. ВЛКСМ-ниң ажыл-чорудулгазынга, аныяктарның күш-ажылынын, өөредилгезинің, амыдырал-чурттаалгазының болгаш дыштанылгазының айтырыгларынче партияның ада сагыш салыышкыны Төрээн чуртунга эң хөй ажыктыг чүүлү кылырынче, В. И. Ленинниң чагааны дег, Коммунистиг партияның өөреткени дег, чурттаарынче болгаш ажылдаарынче ооллардың болгаш кыстарның чүткүлүн хайныктырган.

Сайзырадгай социализмни болбаазырадгайжыдарының улуг хемчээлдиг сорулгалары, делегейниң ийи системазының удур туржуушкунунуң күштелгени, аныяктар-биле ажылда бар четпестер ооллардың болгаш кыстарны кижизидер бүгү ажыл-херектерни улам ынай эжиждери, чаа ниитилелди тургузарынга оларның киржилгезин идепкейжидерин хүлээндирип турар деп, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары В. М. Мишининиң илеткелинде онзалап демдеглээн.

Аныяктарның талазындан күш-ажылга болгаш хөй-ниитин амыдыралга идепкейлиг эвези, бот-тогдунчаа, сагылга-чурум чогу болгаш өске-даа эптежир арга чок чамдык үүлдери комсомол комитеттериниң боттарының ажылының стилин болгаш методун оожум эде тургузуп, комсомол кадрларыбиле ажылда четпестериниң бар болуп турарының уржуу болур.

(Төнчүзү 3-кү арында).

КЫМГА-ДАА АЖЫКТЫГ ДУРЖУЛГА

Тудугжуларны чүнүң-даа эгелекчилери деп адап турары черле шын. Ол мергежилдиң кижилери чаа хоорайларны эгелээр, индустрияның улуг тудугларын, оруктарны тудар черлерге бир-ле дугаарында баар. Олар кадыг-ширинин Сонгу чүктү, изиг-халыын кургаг ховуларны шингээдип, кижиниң холу-биле кылган далайларны, бүдүн ортулуктарны кылып турарлар. Чурттуң тудугжуларының ажыл-херээниң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери байырлал мурнунда бижип чоруткулаан.

Найысылалдың бажың тудуунуң № 1 комбинадының ат-алдары бүгүгеде билдинтир. Оларның эрес-шудургу ажылхеректери Төрээн чурттуң бедик шаңналдары-биле демдеглеттинген. Москваның тудугжуларының мурнакчы ол отрядының кол онзагай үүлү болза, боттарының эштеринге дуржулгазын харам чокка дамчыдары болур.

Комбинаттың бешки монтаж эргелелиниң комплекстиг бригадазының аныяк удуртукчузу А. Бондарев бодуунуң чедиишкиннерин дагдыныкчыларның ачызы болган деп санап турар. Коллективтиң ажылдаар шөлү ам барык 30 метр бедикте: Крылатскиде — Москваның чаа микрорайонунда, 17 каът чурттаалга бажыңының тудуунда.

Бригадириң ажылы эртен дүүнгү кылдынганын хынап түннеп көөрүүден эгелээр. Бригада дүн-хүн дивес ажылдаар үш звенодан тургустунган. Звено удуртукчузу ажыл соонда бригадирге кылдынганын ыяап илеткээр. Ажылдын шынарынче онза кичээнгейни салып турарлар. Ажыл-херектиң мнчаар организастаарының ажыктыын Алексей Бондарев звено удуртукчузу тура-ла билген. Ындыг арга-биле ам дыка хөй тудугжу коллективтер ажылдап турар.

База бир панель чүдүрген машина чедип кээрге, панельдерни дораан көдүрткеш, эптеп тургузар черинге салыпты. Эптээн бажың саны көвүдээн тудум мергежили өзүп турар тудугжулар эптиг, демниг ажылдап тур.

Сураглыг тудугжу В. Капустиниң бригадазында дег, А. Бондарев суургалыг кран экипажын база бригадага киир санаар деп шинтпирлээн. Оон түннелинде аная туруушкунар кызырылган, эптээр ажылдарның бот-үнези чиигээн.

ЧАА НОГААН ХООРАЙ

Электростанция тудукчуларының, металлургтарның болгаш мрамор ажылдап кылыкчыларының аныяк хоорайы Саяногорскини Енисейниң бир ортулуу-биле тудуштурган көвүрүг ажыглалда киргеН. Аная дыштанылга девискээри турар.

Барыын Саяннарның эдээнде турар Означенное суурну Саяногорск кылдыр эде адаандан бээр он чыл четпээн. Ам бо чоок кавының оон мурнунда турганы-биле кым-даа дейнеи албас. Саян мраморунуң өөнүбиле каастап кылган панельдер-биле шыптынган хөй каът бажыңнар мында эндерилген. Чоокта чаа ажыттынган «Челээш» деп кинотеатр база мрамор-биле каастаттынган.

Саяногорскиниң төөгүзүнүн бир онзагай үүлү болза чаа тудуглар болгаш чаа бажыңнарже көөрүүшкүн болур. Үүле бо беш чылдың эгезинден «Саяналюминтяжстрой» трест бешин үүс мун дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглалга киргеН. Ол дээрге планнаанындан 30 мун дөрбелчин метр хөй. Чаа уруглар садтары, школалар, садыг-магазиннер, амыдырал хандырылга черлери, поликлиникалар болгаш эмнелгелер, Культура ордузу, спорт тудуглары ажыктынгылаан. Хоорайны чангыс ай чиигине план ёзугаар тудуп турар.

Хоорайның база бир ылгалыр үүлү — тарымал уныштериниң хөйү. Саяногорскулар бо чылын 30 мун ажыг ыыштарны болгаш чадан уныштерни олурткан. Чодураа, хадын, пеш, дыт, чыжыраан болгаш черлик яблоня—бо чоок кавының арга-эзиминде үүү бар болдур, шуптузун тараан.

Саяногорск сибирьжи ёзубиле хүндүлээчел. Туристер сөөрткен автобустар улам көвуден кээн-ле турар. А Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуу доостурга, хоорай чурттуң туристи төптериниң бирээзи апаар.

ГАЗЛИДЕ ЧАА БАЖЫҢНАР

Бөгүнгү Газлиниң онзагай талаэы болза чаа бажыңнардыр. Кызылкумнарның ортузунда ол хоорай бо чылын март айда улуг чер шимчээшкинге кончуг бүвүлган турган. Ону ам эвилелдешкен он республикаларның тудугжулары катап тургузуп турар. Чижээ, уруглар садтары шуптузу катап тургустунган. Чаа өөредилге чылынга школа шуут белен. Чээрби мун ажыг дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн эде кылып, долузу-биле септээн. Эмнелге, поликлиника, аалчылар бажыны, ниити чурттаалга бажыңнары ажылдап турар. «Уралспецстройтрансгаз» трестиң тудугжулары катап тургузуушкун ажылдарынга бир дугаар кирген. Уренгойнуң болгаш Сургуттуң, Москвазиң болгаш Свердловскиниң, Ленинградтың болгаш Брянскиниң, Узбекистанның дыка хөй хоорайларының тудугжулары мында кады ажылдап турар.

Газлите ажылчын куш дыка херек. Аны-дүүма Болгариядан тудугжулар саны сөөлгү уеде ийи кэтап өскен. Олар үзбек хоорайны катап тургузарының хереэн интернационалчы хүндүлүг херек кылдыр көргеН.

Газлиде изин хөлчок. Оон кадында элезиниг шуурганнар база болгулаар, 4—5 бал чедир чер шимчээшкиниг база соксавайн турар. Ынчалзажок ол бүгү шалыпчы ажылга шаптыктан шыдавас. Бүгү ажылдар айыттынган графикти мурнап чоруп турар.

СЭТА-ның корр.

Болдунар-ла аргаларны ажыглаар

СИГЕННИ ДОЛГАП АЖААРЫ

Чаъс-чаашкыныг уеде, ылангыя аърга-арыг ишти черлерге, сиген белеткээри—белен эвес айтырыгларың бирээзи. Өл сигенни кургадып четтикпейн турдала, чаъс катап-ла өттүрүп каар. Ындыг сиген сараатка туржук хөпээнге-ле үрелир. Ынчангаш чон кескен сигенни кадагалап алырының янзы-бүрү аргаларын шагдан бээр ажыглап келген.

Тарамык болгаш тайыс үнген хову сигенни ажаарынга улуг бергедээшкин түрбас. Ындыг сигенни кескен дораан-даа ажаап ап болур. Оон шыгы элээн үлүг-даа болза, шай хайындырым хире болганда кургай бээр, чүге сигеннин кургаачалы ажок. А сигеннің дужуу үлүг болза, ийи-бир шак дургузунда азы чартык хүн кургадып ап болур. Оон соонда ону дырбааш-биле чалдай бөлер. Чалдаан сигенни кежээликтей азы даартазында бирээзи-ле ийи-үш центнер хемчээлдиг кылдыр хөпээнээр. Хөпээнинің даштының өнү шала күүраарып кээрге, эки тырый базып турган, дыгый кылдыр сараттаар. Чаъстыг чылын сараат кожагар, оргазы кадыр болуру чүгүла.

Чаъс-чаашкын аяспастап түрүп бээр таварылгада, ылангыя тайга черлерге, сигенни азып кургадыр аргаларны ажыглаары таарымчалыг. Бо аргаларны ажыглаарда, бирээде, кескен сигенни кажаа кургунга арта каап болур. Дүрген кургаарда, дыка кылыннатпас херек. Ийиде, ел сигенни майгыналдыр түткан чадыр кырынга кургадып болур. Бо удаада сигенни элээн кылыннадып болур, чүге дээрге майгынналчак чадырның ишти үргүлүү салгыннап турар, а салгын мал чемнини дүрген кургаарынга эн чүгүла чүүл. Ынчангаш бо арга эн-не таарымчалыг болуп турар.

Өл сигенни кургадырынга аная чадырны база ажыглап болур. Ынчан чадырның оргаларының саны эвээш болгаш шааваш болур. Чадырны ел сиген-биле шыпкаш, салгын кирер кезек-кезек үттер арттырып каар. Өл сигенни сери кырынга чадарга база үрген кургаар. Оон ынай сери адаанга хөпээннеп болур.

Сигенни долгап кургадыр арга база бар. Моны шынаа чернің өлениге азы тайганың бедик үнген сигениге ажыглаары таарымчалыг. Бо таварылгада кескеш, чалдан (оргалап) каан сигеннің үжүндан бир кижи ийи чиге ыяш-биле кыскаш, долгап эгелээр. А өске кижи чалды дүргектей тудуп, баштайгы кижиге таарыштыр шүүдап бээр. Бир долгактың узуну үш-дөрт метрден эртпес болза чогуур. Ынчалзажок долгактың хемчээли ону кылып турган улустуң боттарындан болгаш сигеннің дужудунден хамааржыр. Долгап каан сигенни ыяш будуунга, сери адаанга болгаш кажаа иштинге азып каар.

Сигенни азар материалдар чокта, ылаңгыя хову черлерге, хүрен сиген белеткээр арга база бар. Бо таварылгада кескен сигеннің чүгле кыры кеве бээрге, сараттап болур. Сараатты дүрген болгаш кончуг тырый салыр. Сараатты беш-алды метреч бедитпес, дооразын үш-дөрт метрден калбартпас. Ынчаар сараттаан сигеннің шыгы бежен-алдан хуудан улуг эвес болур. Сараат ишти аажок ишнир, ел-шыгы бусталыр. Бир неделя азы он хире хонганда бусталыры соксай бээр —кургай бергени ол. Сарааттың иштинде температуразы бежен градустан өрүлеевес болза, сигеннің шыгары аная кургаткан сигеннееннен ылгалбас. Ынчаар кургаткан сигеннің ишти карара берип болур, ынчалза-даа ниити өөү хүрен болур. Оон хоолузу болгаш амданы хевээр арткан болганда, ону мал туралыы-биле чиир.

Бо чылын мал чеминиң белеткели чаъс-чаашкын-биле капсырлажып турар. Чамдык чалгаа улуска ол чорук ажылче үнмезиниң чылдагааны болу берген. А херек кырында мал чемнерин частыгда-даа белеткеп болур. Оон чижектерин мурнакчы ажыл-агыйлардан көрүп болур. Олар эртем-техниканың чедиишкиннери-биле болгаш мурнакчы дужулга-биле чергелештир чоонун бедүүн аргаларын ажыглап турар. Бо аргаларны ажыглаарын неп-тередирп чүгүүлү.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,

ветеринария эртемнериниң кандидады.

ШЫНАР ДЭЭШ

Чадааннаның саржаг заводу Ак-Довурак, Чадаана хоорайларының чурттакчы чонун үнелиг аъш-чем продуктулары — сүт кылыглары-биле хандырып турар.

Совет Тыванын 40 чылын төлептиг ажыл-ижи-биле уткуур дээш социалистиг чарышка киржип, чыл эгезинде алган хүлеэлгезин чедиишкиниг боттандырары-биле заводтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албанхаакчылары демниг ажылдап турар.

Сүттү болгаш оон хылган продуктулар бүдүрерин көвүдедир, оон шынарын экижидер дээш заводтуң ажыл-ишчилери кызымак ажылдап турар. Оон ачызында завод бирги чартык чылда продукция сайгарар планын 104 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 17 мун рубльдиң продукциязын сайгарган. Ийиги кварталда 590 тонна чалаң сүт бүдүрер онаалдазын 110,5 хуу күүсеткен.

Заводтуң дирекциязы, партбөлүк болгаш профэвилел комитеди ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжының түннелин айлап, кварталдан үндүрүп, мурнакчыларны илереткеш, коллективтиң хүндулел самбыразынга киирип, шаңнап-махтаарының хемчеглерин ап турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, ажылга эки шынар дээш туржуп турар мурнакчылар коллективте эвээш эвес. Оларның иштинде мастер Альбина Александровна Бортуева, дузалакчы мастер Зоя Абдуловна Узденова, лаборант Клара Ооржак олар коллективтиң чоргааралы.

А. ДОНГАК.

БРАТСК. Бо хоорайның ады үжен хире чыл мурнундала эрес-дидим, маадырлыг чоруктарның, романтиканың демдээ апарган. Маңаа Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу—ол үеде Сибирьге эң улуг дирткен Братск ГЭС-тиң тудуу эгелээн. Ол тудуг комсомолчу путёвка-биле эзи тайгага келген мун-мун ооллардың болгаш кыстарның амыдыралының школазы болу берген. Эң улуг электростанция ам токту туттунган комбинатка, заводтарга болгаш суурларга берип турар.

ЧУРУКТА: тускайжыттынган «Братскгэсстрой» эргелелдиң удуртукчузу А. Н. Заковырин (оон талазында ийи дугаарында) өөрү инженерлер-биле. Ук эргелел Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнер-биле шаңнаткан.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Т. Ч. Ликтанны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндулел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улусчу контроль органнарынга хөй чылдарда үре-түнелдиг ажылы дээш база төөрүгүнненнеден бээр 50 хаалааны-биле холбаштыр Өвүр районда улусчу контроль комитединиң даргазы Тэрачи Чамыянович Ликтанны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндулел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.

1984 чылдың август 10.

БРИГАДА БОЛГАШ БРИГАДИР

«Тыва көдээ тудуг» тресте 70 бригадаларның 29-зу азы 391 тудугжу бригада керээзи-биле ажылдап турар, 7 айларда 4 миллион ажыг рубльдин тудуг-монтаж ажылын олар кылган. Бо дээрге трестин нити тудуг ажылының 45,5 хуузу болур. Күш-ажылды организастаарының депшилгелиг аргазын ажыглаанының түнелинде, ажылдың бүдүрүкчүлүү 7 айларда 126,9 хуу күүсеттинген. Керээлиг ажылдар планын трест 101 хуу боттандырган.

№ 741 КМК бирги чартык чылда эки ажылдаан. Эрткен чылдың деннелинге бодаарга, темп өзүлдези 17,4 хуу болган азы тудуг-монтаж ажылдарын 214 мун рубльге ажыг күүсеткен. КМК-ның дөрт бригадазы азы 71 кижи бригада керээзи-биле ажылдап турар. Олар чартык чылда 902 мун рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылганнар. Бригада аргазынче шилчээннернин ажылдап кылыышкыны өске бригадаларга бодаарга 30 хуу өзүлделиг болуп турар.

Коллективтин күжүн күрүне ханизмнерни баш удур тодарадып, ажылчын күш хуваалдазын экижидиринче бригадир улуг кичээнгейин угландырып турар. Кылыр ажылдар планнаары — ажылдың чүгле эгези. Шойдар-оол Санчитович хүнде ажылдап кылыышкынны анализтен, кымнын кайы хире ажылды, канчаар, кандыг шынарлыг кылганын ажыл шагының соонда түнээр чаңчылдыг. Четпестерни эдип ылырынга, күш-ажылды организастаарын экижидиринге бо черге контролю улуг салдарлыг. Ооң түнелинде бригада каш чыл улаштыр тудугну үезинде ажыглалга киирип, капитал салыышкынны долузубиле шингээдип ап келген. 1982 чылдан бээр тудугжулар бриктан болгаш эде кылыышкынардан шуут уштунган. Ажылга кирген объектилер колдуу «тергинин» деп демдектиг. Чаа бажыңнарже көжүп кирген көдээнің ажыл-ишчилери ынчангаш тудугжу бригаданы мактаар.

1979 чылдан бээр объектилерниң смета ортээн чигеткен. Чылдың-на тудуг материалдарын бригада хөй-биле камнап ап келген. Он бирги беш чылдың үшкү чылында 262 кубометр дилиг материалдарын, 51 тонна цементини, 180 кубометр бажың таваланы, 61 кубометр хана блоктарын, 1500 килограмм будукту камнап алган.

Юбилейлиг чылда бригада күженишкинниг ажылдаан. Бедиткен социалистиг хүлээлгелер ажыр күүсеттинип турар. Бирги чартык чылда 1120 дөрбелчин метр ийи аал чурттаар 8 бажыңны ажыглалга киирген. Бригада КМК-ның кылыр ажылдарының 31 хуузун кылып турар. Пландан ажыр 180 мун рубльдің ажылдары кылдынган. Чаңгыс кижиге онаштыр ажылдап кылыышкын 20 мун рубль азы 140 хуу четкен.

Тудугжулар дөрт чыл планын Совет Тыванын 40 чылында доозар хүлээлгезин хуусда бетинде—июль 1-де күүседипкен. Дөрт чылдарның тудуг-монтаж ажылдарының планын 101 хуу боттандырган.

А. ХОВАЛЫГ.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ, ООҢ ДЭЭШТИИ

«Совет Тыванын 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя» деп чарышты деткивишаан, «Тыва тудуг» трестин дыка хөй бригадалары бедиткен хүлээлгелерни алган, оларны боттандырары дээш шудургу ажылдап, ол чарышка өдепкейлиг киржип турар. Социалистиг чарыштын негелделеринде бүдүрүлге көргүзүглеринден аңгыда күш-ажылдың, бүдүрүлгенин сагылга-чурумунун байдалын албан барымдаалап көөрүн чугулаап айыткан. Бо негелде бригадаларда тодаргай билдингир болгаш нитизи-биле трестин тудуг эргелелдеринде социалистиг чарышты түнней, шаңнал-макталды хуваап турда көл үүл апарган.

Чижээ, бирги кварталдың түнели-биле треске бирги черни № 48 тудуг эргелелинде П. Войтюктун бригадазы тудуг-монтаж ажылдары кылыр хүлээлгезин 108,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн 132,9 хуу күүсеткеш, алган. Ол-ла эргелелдин өске бир бригадазы бүдүрүлге көргүзүглериниң талазы-биле Войтюктун бригадазын эльээн ажыр күүсетсе-даа, сагылга-чурум үрээшкини болуп, ийи кижи эзириктер сергедир черге кирген. Ынчангаш бригада чежедаа эки көргүзүглүг болган болза, ол ийи кежигүнүнүн төлеп чок чоруулдан социалистиг чарышка мурнакчы болур эргезин чидирген.

«Совет Тыванын 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя» деп чарышты бирги неделязындан эгелеп түнней, бирги черни алган бригадага шилчиир вымпелди аваа кадагалаары-биле арттырар. бригадага хуваары-биле ийи өрээлдиг квартираны эвлчег чокка бээр. Ийиги черни эльээн бригаданы трестин хүндүлел бижчи-биле база боттарынга хуваар кылдыр машинаны эвлчег чок садып алыр талон-биле шаңнаар. Үшкү черге киргөн бригадага хүндүлел бижикти, ССРЭ-нин УАЧД баар ийи халас путёвканы бээр.

Шалыпчы 40 неделядан аңгыда тресте эргелелдиниң, бригадаларның аразында социалистиг чарышты квартал аайы-биле түнней турар. Бирги квартала № 48 тудуг эргелели бирги черни алган. Ийиги квартала кайы-даа эргелел планныг даалгаларын күүсетпээни-биле шаңналдыг черге төлептиг эвес болган. Бригадалардан М. Сафроновااның, В. Борбак-оолдуң, № 81 ТЭ-ден Т. Оюнуң бригадалары шаңналдыг черлерни ол дараалашкаа-биле алган.

«Тыва тудуг» тресте социалистиг чарышты организастап, Ам С. Науменконун (ооң мурнунда А. Иродов) удурту бергени улуг панельдиг бажың тудуунун бригадазы беш чылдың дөрт чылының планныг даалгазын октябрь 11-ге чедир күүседирин хүлээнген. Ол-ла «Кызыл тудуг» эргелелде Ч. Донгактың болгаш Н. Ворониннин дашчылар бригадалары бо чылдың он айларының планныг даалгаларын октябрь 11-де күүседири дээш ажылдап турар.

Шалыпчы 40 неделяның чарыжының неделя бүрүзүнүн түнелдерин доктаамал үилдүрүп турар. Ол чарышта трестин 36 бригадазының 15-и киржип, планнары, социалистиг хүлээлгелерни бо эрткен үеде күүседип келген. В. Борбак-оолдуң шеверлекчилер бригадазы шалыпчы 40 неделяның чарыжынга мурнап, 11 неделяда бирги черни, 6 катап ийиги, 3 катап үшкү черни эльээн. Н. Ворониннин дашчылар бригадазы бирги черни 6 катап, ийиги болгаш үшкүзүн 5—5 катап чедип ап, ийиги черде чорун турар. М. Горбачевскийнин бригадазы 10 катап, М. Сафроновااны 13 катап мурнуку черлерни эльээн.

Шалыпчы 40 неделя эртерге эн хөй катап мурнуку черни эльээн бригаданы чарыштын тиилекчизи деп санаар болгаш шилчиир вымпелди аваа кадагалаары-биле арттырар. бригадага хуваары-биле ийи өрээлдиг квартираны эвлчег чокка бээр. Ийиги черни эльээн бригаданы трестин хүндүлел бижчи-биле база боттарынга хуваар кылдыр машинаны эвлчег чок садып алыр талон-биле шаңнаар. Үшкү черге киргөн бригадага хүндүлел бижикти, ССРЭ-нин УАЧД баар ийи халас путёвканы бээр.

Шалыпчы 40 неделядан аңгыда тресте эргелелдиниң, бригадаларның аразында социалистиг чарышты квартал аайы-биле түнней турар. Бирги квартала № 48 тудуг эргелели бирги черни алган. Ийиги квартала кайы-даа эргелел планныг даалгаларын күүсетпээни-биле шаңналдыг черге төлептиг эвес болган. Бригадалардан М. Сафроновااның, В. Борбак-оолдуң, № 81 ТЭ-ден Т. Оюнуң бригадалары шаңналдыг черлерни ол дараалашкаа-биле алган.

«Тыва тудуг» трестиң удуртулгазы, ында партком, каттышкан профком, комсомол комитеди социалистиг чарыштын дээштинин улам күштелдирери-биле материал-техниктиг хандырылганы, күш-ажылды организастаарын бүгү талалыг экижидер. чарыштын көскүзүн, бүгүдеге билдингир болурун чедип алыр хүлээлгелиг. Планныг даалгаларны, социалистиг хүлээлгелерни чедишкиннинг боттандырарынга таарымчалыг байдалды тургузары чугула.

М. СААЯ.

БАЙЫРЛАЛ ТАВАРЫШТЫР

Хөй миллион тудугжулар отрядынын чурттун экономиказын хөгжүдеринге, совет кижилернин чаагай чоруун улам байлакшыдарынга салыышкыны улуг. Каракумының өлезиннеринде болгаш мөнге доңат черлеринде-даа РСФСР-нин кара эвес хөрзүнүүт районнарында, БАМ-ның орук-сууруп дургаар-даа олар бүдүрүлгелерни түдүп, транспорт оруктарын салып, кижилерге чаа чурттаалга бажыңнарын түдүп турарлар. Адырның ажыл-ишчилериниң бүгү күжү иштики курлавырларны мөөнээринче, бүдүрүлге сагылга-чурумун быжыглаарынче, ажылдың шынарын бедидеринче угланган.

Профессиональ байырлалы —Тудугжунун хүнүнге тураскаалып, августун 10-да Москвага болган байырлыг хуралдың киржикчилери чогум-на ол бүгүнүн дүгайын чугаалап турган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү. СЭКП ТК-ның секретары Г. В. Романов, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун, ССРЭ-нин Министрлер Төвүделинин, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, социалистиг чарыштын мурнакчылары, найысылалдың хөй-нитизинин төлөөлекчилери.

ССРЭ-нин үлетпүр тудуунун министри Ю. Ф. Соловьёв илеткел кылган.

Мурнакчы дуржулганы чепсек кылдыр алыр, бүдүрүлге курлавырларын улам-на долу ажыглаар, бо беш чылдың планнарын ыяап-ла күүседирин хандырар, Улут Тиилелгенин дөртен чылын болгаш стахановчу шимчээшкиннинің 50 чылын түргүзүкчү күш-ажылга чаа-чаа чедишкиннер-биле уткуур деп чурттун тудугларының стахановчу шимчээшкиниинин хоочуннарын кыйгырган.

(СЭТА-ның корр).

ЧАРЫШ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ СӨС

Нина Донгак —шеверлекчилер бригадири:

Бирги чартык чылда тудуг-монтаж ажылдарының планы 126 хуу күүсеттивис. Күш-ажылды бүдүрүкчүлүүнүн талазы-биле алган хүлээлгевис база ажыр күүсеттиген. Бригада кежигүннериннде кымны ындыг-ындыг деп ылгаптар боор. Шупту бир деминг ажылдап кирер, денге доозар улус бис. Ажыл шагын долу ажыглап, эн бүдүрүкчүлүг ажылдаар деп чүткүл чүгле бистин эвес, а тудугжуларның улуг нурууунун эки шынары ол.

Ынчалзажок янзы-бүрү чылдагааннардан турууткуннар, ажыл чок артар чоруктар ам-даа бар бооп артышаан. Чазын элээн каш хонукта ажылдаар объект чок-даа турдувус. Хоюдуг эккелбейн баарга базала аваа түрүп бээр-дир. Бо шаптараазынар, бергедээшкиннер чүгле бистин эвес, а эргелелдин бүгү бригадаларынга хамааржыр. Ынчангаш улам бүдүрүкчүлүг, эки ажылдаарын чедип алырда, материалдар-биле хандырылганы, ажылды организастаарын экижидери чугула деп бодаар мен.

Галина Афанасьева — № 48 тудуг эргелелинде шеверлекчи:

Бистин бригадавыс (бригадиривис М. Сафронова) эвээш санныг кижи ажылдап турар-даа болзувусса, ийиги квартала тудуг-монтаж ажылдарының планын 134 хуу күүсеттивис. Ол дээрге бригадада кижи бүрүзүнүн ажылга бердингенинин, бүгү аргадуржулгазын ажыглаанының, кызымак чоруунун түнели-дир. Күш-ажылдын бүдүрүкчүлүү социалистиг хүлээлгелерде көрдүгениннден ажыг, 170 хуу болган. Ынчангаш ийиги квартала трестин бригадаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи кылдыр санатканывыска өөрүп, улам сорук кирип ажылдап турар бис. Бисте боттарының мергежилиниң ёзулуг мастерлери апарган Валентина Донгак, Анна Мартышкина ышкаш дуржулгалыглар-биле кады тудугжунун мергежилин кызымаа-биле шингээдип ап турар, топтуг-томаанныг, сагылга-чурумнуг аныяктар база бар. Мен бодум бригадада 15 чыл хире ажылдап келдим. Бригаданың чедишкиннериннин бир үнер дөзү эп-найыралда, бот-боттарынга дузалажылгада, дааскан ажылды деминг кылырында деп бодаар мен.

СУУРДА ЧАА КУДУМЧУ

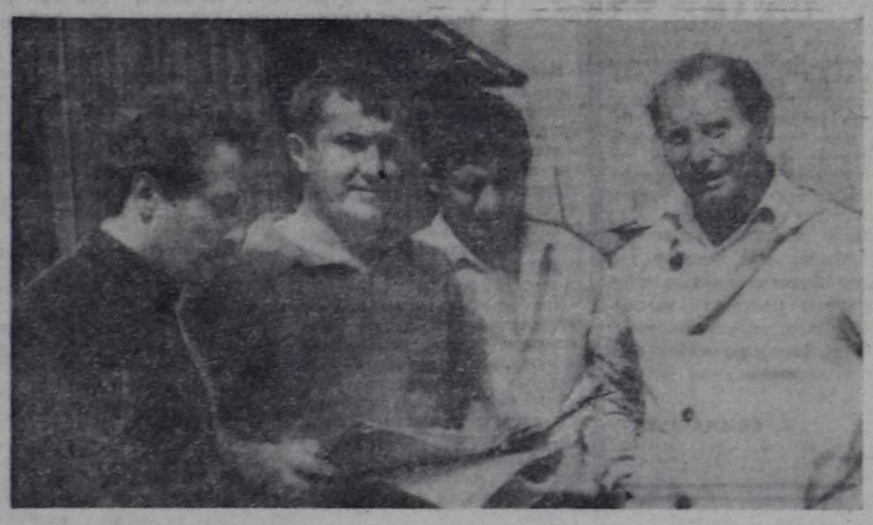

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның № 2 көжүп, чоруур механизастаттынган колонназының бригадаларының аразында чарышка И. Федорченконун бригадазы чеди айларның түнели-биле тиилекчи болган. Бригада бо үеде тудуг-монтаж ажылдарының планын күүсеткен. Күш-ажылды организастаарын экижиткениннин түнелинде, бир кижиге онаштыр ажылдап кылыышкын 240 хуу чедип турар. Каттыжыышкынның бригадаларының аразында «Мергежилиниң тергинин» деп ат дээш конкурска бригада бирги черни эльээн.

Каа-Хем суурунун хавакче талазында кыдыкны кудумчузунда чаа бажыңнар көстүп турар. Ийи аал чурттаар шлакбетон базаа ыяш-даа бажыңнарның чанында чунар-бажыңны, сарайны туткан. Верандалыг, үш өрээлдиг далгем, чырык чаа бажыңнарже чамдык чурттакчылар көжүп киргилээн болду. Огород тарыр участок бөза бар. Чаа бажыңнар харын бир будун кудумчу апарган.

Ынаш бажың тудуп турар бызанчылар бригадазынга бардывыс. Бригада ортумаа-биле дөртку разрядтыг. Бригадир И. А. Федорченко коллективтин ажыл-ижи-биле бисти таныштырды. № 2 КМК-ның бо бригадазы — «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынында эн бедик мергежилдиг, эки ажылдыг коллективтериниң бирээзи. Бызанчылар «Мергежилиниң тергинин» деп ат дээш республиканы конкурузунга киржир эргени чаалап алганнар.

Кадаг кадап турда хала чок, ийи-үш дап берген соонда, шак кылдыр быжыглаптар, он алды чыл тудугжулап турар Н. В. Лобановтун ажылын магадап көрдүвүс. Ооң кылыышкан тудуглары эвээш эвес. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының эргинин, Ленин шөлүн болгаш өске-даа тудугларны ол тудушкан. Он чыл чедир ажылдап турар В. И. Зиборовтун шеверин эш-өөрү демдегледилер. Чоокта чаа ажылдап кирген А. Амиров, А. Яркин оларга үр чыл ажылдаан хоочун тудугжулар дузалажып турарлар.

Бригада бир бажыңның ханазын салып доозупкан. Ам эжик, шала салыры арткан. Бо бажыңны республиканың юбилейинге чедир доозарын олар хүлээнгениер.

Чурттаалга тудуунун хөгжүлдези чоонун амыдырал байдалын экижидеринге ыдыг болуп турар. Бо беш чылда дыка хөй көдээ ишчилер чаа бажыңнарже көжерлер.

ЧУРУКТА: А. Амиров, бригадир И. Федорченко, А. Яркин болгаш хоочун тудугжу Н. Лобанов.

О. ОХЕМЧИКТИН фотозу.

«ТЫВА КӨДЭЭ ТУДУГ» ТРЕСТ:

саннар болгаш фактылар

⊙ «Тыва көдээ тудуг» трест сөөлгү чылдарда көскү хөгжүлдеин алган. Бир эвес 1970 чылда 750 олуттуг клуб, 250 орунныг уруглар садтары, 3120 олуттуг школалар түттүнген турган болзе, 1980 чылда 3890 олуттуг клуб, 570 уруглар ясли-лер, 1676 өөреникчилер өөренир школалар дужаатты-нган. 1985 чылга чедир уруглар албан черлериниң тудуу 1065 кижиге чедир делгемчиир.

⊙ Көдээге чурттаалга бажыңнарының тудуунче улуг кичээнгейин угландырып келген. Он дөрт чыл бүрүнгаар 90 мун ажыг дөрбелчин метр чурттаалга шөлү ажыглалга кирген турган болза беш чыл эрткенде ооң хемчээли 135 мун четкен. Он бирги беш чыл төнчүзүнде бо көргүзүг 1970 чылдың деннелинге бодаарга, алды ажыг катап көвүдээр азы 607 мун ажыг дөрбелчин метр чурттаалга шөлү түттүнер.

⊙ Трестин түргүстүнгени 1967 чылда чүгле 733 мун рубльдин бараанныг продукциязын бүдүрген. 1985 чылда ол сан 5902 мун рубль чедер.

⊙ Тудуг ажылын механизастаар талазы-биле чамдык көргүзүглер чедип алдынган. Чер ажылдарында он чыл бүрүнгаар турганынга бодаарга. 10 мун тонна хире ажылдарны механизастаан. Чудурер-дужүрер ажылдарны механизастаары 1970 чылда 73 тонна турган. 1981 чылда 90 мун тонна четкен. Бетон ажылдап кылыры 63 мун тоннадан 89 мун тонна чедир механизастаан. Малгаштап, доозулаар ажылдарның чартык кезиин механизмнер кылып турар.

⊙ 1975 чылда бригада керээзи-биле 8 бригада ажылдап турган болза, ам 29 бригада бо аргаже шилчээн. Аккорд шаңналын ажылгаары 1975 чылда 32,4 хуу, беш чыл эрткенде 52,6 хуу турган. Беш чыл төнчүзүнде ол 68 хуу чедер.

1967 чылда трестиң тудугжуларының саны 800 турган. Үш чыл эрткенде оларның саны 1250 четкен.

⊙ Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери —чүгүла сорулгаларының бирээзи. 1967 чылда бир кижиге хамаарыштыр ажылдап кылыышкын 4690 рубль турган болза, 1980 чылда ол 8736 мун рубль четкен.

СЕПТЕЛГЕНИҢ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

«Тыва септелге-тудуг» трестиң участоктарының аразында калбарган социалистиг чарышка хоорайның септелге-тудуг эргелели база өдепкейлиг киржип турар. Мээн удурткан бригадам чеди айларның түнели-биле бригадалар аразында чарлаттынган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунче үнген. Чеди айларда эде кылыышкынар чок ажыллалыыс. Тудуг-монтаж ажылдарының планын 125 хуу күүсеттивис. Сөөлгү үеде сагылга-чурум экижээн. Чеди айларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планы 104 хуу күүсеттиген.

Амгы үеде Кызыл хоорайның № 4 чунар-бажыңының септелгезинде ажылдап турар бис. Септелге ажылдарын кыска хуусаада, эки шынарлыг доозар сорулга салдынган. Юбилейге уткуштур кижи бүрүзү бедиткен хүлээлгезин алган ажылдап турар. Планныг опаалдаларын К. Н. Елистратова, В. А. Бочкарева болгаш өскелер-даа чедишкиннинг боттандырганнар. Бригада нитизи-биле Тудугжунун хүнүн бедик күш-ажылчы көргүзүглер-биле уткуп турар.

Г. ИВАНОВА.

хоорайның септелге-тудуг эргелелинде бригадир, ССРЭ-нин Дээди Совединин депутады.

Республика найысылалы —Кызыл бөгүн.

МИЛЛИОННАР БАЙЫРЛААЛЫ

Совет күш-культура шимчээшкинниң эн-не буянныг чаагай түүлдериниң бирээзи—тайбыныңы болгаш найыралдың идеяларынга шынчызы. Күш-культуржуның хүнүнге турасхаадыр, августуң 10-да Москвага болган байырлыг хуралга ону демдеглээн. Ону СЭКП-ниң МХК-зы, Моссоветтиң күүскому болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитет эрттиргеи.

Президиумда—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы Л. Н. Толкунов, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, партия, совет болгаш хөй-нинти организацияларының төлөөлекчилери, сураглыг спортчулар болгаш тренерлер.

Чыылганнар Хүндүлүг президиумга эш К. У. Черненкону баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын сорук киришкиниг соңгаан.

ССРЭ-ниң Спорткомитединиң даргазы М. В. Грамов илеткел кылган.

Байырлыг хуралга ийи дакпыр олимпийжи чемпионы Ю. Г. Седых, Москваның «Кадыыр болгаш Маска» металлургия заводунуң ажылчыны, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Л. А. Афонин, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери С. Е. Савицкая олар үүве чугаалааннар.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүнүг хүлээп алганнар.

(СЭТА).

КОМСОМОЛДУҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

Аныяктарга салдар чедирер улуг аргалар комсомол организацияларында бар деп, илеткелде демдеглээн, а оларны ажыглап турары четпес. Чаа сорулгаларны дөгейленген аргалар болгаш методтар-биле шинтпирлээрин оралдажыр, аныяктар ортузунда чаа сонуургалдарны чөгүүр үезинде эскерип, ону ёзулуг туружунче угландырып четтикпейн турар.

Аныяктар-биле кижизидилге ажылында комсомолдуң ажыл-чорудулгазында четпестерге болгаш чедир кылдынмайн турар түүлдерге хамаарыштыр партияның шүүмүүлелин ВЛКСМ Төп Комитеди, чурттуң комсомол организациялары бүрүү-биле хүлээп ап турар. Партияның айтышкыннарынга үүштүр, олар ВЛКСМ кежигүнүнери болгаш эвилел кежигүнү эвес аныяктарның-даа, уругларның коммунистиг организациязының-даа аразында хүн бүрүнүң тодаргай оранизакчы болгаш кижизидикчи ажылының стилин эжиждиринче угланган дээштиг хемчелерни боттандырарынче киринкеннер.

Партийжи удуртулгадан чаа күштү немеп албышаан, практиктиг ажыл-херектерге чаа дуржулганы мөөнеевишаан, комсомол салган сорулганы чедип алыр дээш чүткүлдүг болгаш туруштуг чорукту партиядан улам идепкейлиг өөренир, кижизидилге ажылында үүүрмек түүлдер чок дээрзин доктаамал бодавышаан, кол түүлче күженишкинин мөөнээр хүлээлгелиг.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези болгаш күш-ажыл байдалдарын эжиждер, билигни болгаш профессионал мергежилди бедидер, ажылдың депшилгелиг аргаларын шингээдип алыр дугайында хүн бүрү, ажылдаар чер бүрүзүнге сагыш салыр херек. Сагылга-чурум чок, быллдамыштаар, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны шуут үндезинни-биле чайладыр херек. Улус ажыл-агыйының эн чугула адырларын, шалыпчы объектилерни тодаргай, көскү түннелдерни бээр ажыл-херектер-биле комсомолдуң шефтээшкинин улам чайгылыш чок быжыглаар сорулга салдынган.

Партияның негелделеринге дүүштүр аныяктарның идейлигмөзү-шынар кижизидилгезиниң ажылын эде тургузарын оожум боттандырып турар комсомол комитеттерин, ВЛКСМ ТК-ның килдистерин пленумга шүүгүмчүлээн. Аныяктар-биле көскү, тодаргай, политиктиг ажыл чорударының орнунга чаңгыс ол-ла активтер киржип турар массалыг хемчеглер эрттирери-биле кызыгаарлаттынып турар чоруктар ам-даа бар.

Эге организация бүрүзүнүң амыдыралы политиктиг долу, солун болуруп, марксисчи-леничи теорияны аныяктар доктаамал болгаш чогаадыкчы ёзу-биле өөренирин комсомол комитеттери чүткүлдүг чедип алыр ужурлуг. Эн чугула айтыырлар дугайында аныяктар-биле ажык чугаа кылырының байдалын, аныяк кижи бүрүзүнүң амыдыралга хамаатты идепкейлиг хамаарылгазын хевирлээринге дузалаар түүлдерни идеология кадрлары, комсомол активи билдилиг болгаш чүткүлдүг тургузары чугула.

Чамдык «солун түүлдер» чыыштарының, идейлиг уранчечен деннели куду" дискотекаларның, ыры-хөгжүм ансамбльдериниң кыдыы-биле комсомол комитеттери эрте бээр таварылгалар ховар эвес дээрзин илеткелчи-даа, санал бергенер-даа шүүгүмчүлээннер. Чамдык аныяктарның талазындан арагалаар, хулиганнаар, кемхерек үүлгедир чоруктарга удур демиселге комсомол бүгү күжүн ажыглаар ужурлуг. Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле культура-массалыг, спорт-кадыкшыдылга ажылының байдалы дээш комсомол организациялары, комсомол ажылдакчылары дорт харысалгалыг болуруп, оолдарның болгаш кыстарның хостуг үезин эрттиреринің кол организакчылары болурун чедип алыр херек.

Комсомол организацияларының секретарьларының бүгүармия чөвүлел хуралының эрткенинин соонда үеде комсомолдуң чамдык хооркомнарының, райкомнарының ажыл-чорудулгазын ВЛКСМ ТК анализтен көрген. Оларның дыка хөйүде ажылдың стилин сайзырангайжыдарының аргаларын чүткүлдүү-биле дилеп, салдынган сорулгаларны чедип алырының тодаргай ажыл-херектери көстүп турар. Ындыг-даа болза, көскү өскерилгелер эвээш болуп турар. Чамдык эге организацияларда даамай хөөнер, ёзу барымдаалаар чоруктар, шинтпирлиг ажыл-херек орнунга каас сөстер соңгээр түүлдер бар. Эвилелдің ажылының стилин аргаларын болгаш методтарын эн-не көскүзү-биле чаартыр херек деп пленумнуң киржикчилери демдеглээннер. Комсомол эге организацияларының ажылын эн чугулалап көөр.

Күүселденің хыналдазынче кичээнгей салыр, салдынган сорулгаларны долу болгаш бүрүн күүседир дээш комсомол кадрларының харысалгазын бедидерни чедип алыры чугула. Алдынган шинтпирлериң күүселдезин, оолдарның болгаш кыстарның шүүгүмчүлелдериниң болгаш саналдарының боттаныышкынын шынгыы контрольга тургузар херек.

СЭКП ТК-ның секретары Е. К. Лигачев пленумнуң киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның «Комсомолга партийжи удуртулганы улам ынай эжиждер болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оон ролюн бедидер дугайында» доктаалын, эш К. У. Черненконуң айтыышкыннарын болгаш сүмелерин күүседир талазы-биле практиктиг ажыл-херектериниң планын пленумга чугаалашкан болгаш хүлээп алган.

Салдынган сорулгаларны комсомол шын билип, каяадаа четпестер тургустунуп келзе, ону эдип шыдаар, партияның айтышкыннарын хажык чок күүседир күш болгаш харысалга четчир, оон идегелин шынзыдып шыдаар дээрзин пленумнуң киржикчилери СЭКП ТК-га, ТК-ның Политбюрозуга, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненкога бүзүреткен.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның Килдис эргелекчизи В. А. Медведев, СЭКП ТК-ның Килдистер эргелекчилериниң бирги оралакчылары Е. З. Разумов, В. Г. Захаров, З. П. Туманова, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның, хөй-нинти организацияларының удуртукчулары киришкеннер.

(СЭТА).

ЭРТЕМНИҢ ОРБИТАГА ЭЭЛЧЭЭ

Совет космонавтиги орбитага ужугар улам-на нарын комплекстерни тургузарының оруу-биле бүзүрелдиг чоруп орар. Орбитада «Салют-7» эртем станциязында чораан ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары В. А. Джанибеков, С. Е. Савицкая болгаш И. П. Волк составтыг чедиги экспедициязы ол талазы-биле чаа базымны кылган.

Ужудуушкунның доозулганынга холбаштыр Москвага августуң 10-да болган экипажтың парлалга конференциязын ССРЭ-ниң ДХМ-нин парлалга килдизинин эргелекчизинин оралакчызы С. А. Кузнецов ажыткаш, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи В. А. Котельниковка сөс берген.

—«Союз Т-12» корабльдин экипажының чедишкиниг доозулган ужудуушкуну космосту шингээдип алырының төөгүзүнге чаа чайынанчак арын болган—деп, В. А. Котельников чугаалаан.—Оон үезинде алдынган түннелдер эртемнин болгаш улус ажылагыйының янзы-бүрү адырларынга „албаа биле ажыглаттынар.

Корабльдин командири Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ужудукчу-космонавт В. А. Джанибеков мынча дээн:

— Ол болза, мээн «Салют» станцияже дөрт дугаар ужудуушкунум болган. Бистин бо ужудуушкунувустуң программазында эн-не харысалгалыг үүл технологтуг шенелделерни кылыры-биле ажык космосче үнери бооп турган.

Владимир Джанибеков Светлана Савицкаяның ажылынын дугайын чугаалаваш, ону бедин-биле үнелээш, оон күш талазы-биле шыдамының, тергинин эки профессионалдыг белеткенгенин демдеглээн. Ол «Таврия» дээр шенелде талазы-биле ажылды база-ла тергиин эки күүседкен. Шинчээчи-космонавт Игорь Волк база-ла программа ёзугаар кылыр бүгү шенелделерни тывынгыр болгаш улуг харысалгалыг кылып күүсеткилээн.

Бортинженер Светлана Савицкаяга сөс берген.

— Алексей Леоновтуң ажык космосче үнгениниң бээр барык 20 чыл эрткен-даа болза, ол амдыгаа чедир-ле дыка солун болгаш ховар үүл бооп артпышаан—деп, ол чугаалаан.—Хой айлар иштинде белеткенгениве Владимир Джанибеков-биле биске ажык космос байдалынга хол инструментизин ажыглап, кылыр ажылдың программазын чедишкиниг күүседир арганы берген. Мен баштай 0,5 миллиметр кылын титан демирни кезер ажылды күүсеткен мен. Оон соонда бир миллиметр кылын демирни тудуштур каннаарының, металл бүдүмелдерни чаарының болгаш өске-даа хевириин ажылдарын күүсеткилээн бис. Космоска кылып күүсеткен каннаашкын ажылдарының даштыкы хевир талазы-биле эки үлетпүр түннелдериниң чыдып калбайн турар деп бөгүн безин чугаалап болур-дур.

С. Савицкая экипажтың кылып күүсеткени «Таврия» дээр шенелдезиниң дугайын тодаргайы-биле чугаалаан. Медицинага, көдээ ажыл-агыйга болгаш өске-даа адырларга ажыглаары-биле янзы-бүрү эм үүлдерни деңзи чок байдал үезинде арыглаарын болгаш ангылаарын-даа ол шенелде үезинде кылып күүсеткен. Ол ажылды кылырының чагыкчыларның аразында—ССРЭ-ниң ЭА-зының Шемякин аттыг биоорганиктиг химия институту, ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерстволарының институттары, көдээ ажыл-агый малдарының продуктулуун бедидерни шинчилел институттары кирип турар.

Экипаж ыяк арыглаан 60 ампулалыг биопрепараттарны, фотоматериалдарны болгаш шенелделер үезинде алдынган өске-даа үүлдерни черге эккелгенин С. Савицкая дыңнаткан.

Ол түннелинде шенелделер кылыр аппаратуралары белеткеп кылган, оларны күүседиринге дузалаан бүгү кижилерге, космонавтарга бүгү кижилериин деткимчезин дээш, оларга шуптузунга өөрүп четтиргенин илереткен.

Экипажтың күүсеткени эртем-техниктиг дуржулгаларының дугайын шинчээчи-космонавт Игорь Волк чугаалаан.

Венгрияның специалистериниң тургусканы «Балатон» дээр приборунуң дузазы-биле шинчилээри эн солун шенелделериниң бирээзи болганын ол экипажтың ажылчы аргазын чугаалаан. И. Волк ол ышкаш көдээ ажыл-агыйга улуг ужурдузалыг «Тампонаж» дээр шенелдениң дугайын база чугаалаан. Оон сорулгазы—цемент ышкаш, тудуштурар шынарлыг үүлдериниң кадырының байдалдарын тодарадыры боон турган. Оон түннелдерин черге дедир эккелгеш, өөренип коору-биле специалистерге дамчыдып берген.

Алдынган түннелдерин оларның нефть болгаш газ суургадарының идегелдиг болгаш үргүлчүлелдиг ажыглалын чедип алыр талазы-биле шинчилел ажылдарының шын угланышкының тыварынга оларга дузалаар.

Ужудуушкунуп эртем болгаш улус ажыл-агыйының талазы-биле программазы базала мурнундагызы ышкаш, ГУманныг байдалдыг боон, тургузукчу эчис сорулгаже угланганын шинчилекчи-космонавт онзалап демдеглээн.

Оон соонда космонавтылар, специалистер болгаш эртемденнер журналистерни хөй саныг айтыырларынга харыылаанар.

(СЭТА).

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ БАДЫТКАТТЫНГАН

Дайын соондагы Европаның төөгүзүнде улуг болгаш кайгамчыктыг болуушкуннар эвээш эвес. Ынчаарга Совет Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразында 1970 чылдың август 12-ниң Москва керээзинге ат салганы ол болуушкуннарның аразында безин онза черни эелеп турар. Ол керээ күрүнелер аразында харылзааларның анаа бир документизи эвес болдур ийин. Ол болза, Европа диптиг политиктиг амыдыралынга аажок чугула рольду ойнап турар ол харылзааларга эргилде болуп демдеглеттинген. Москва керээзин чарарының мурнунда чэрби чыл дургузунда ГФР делегейниң ийнги дайынының түннелдерин эде көөрүп оралдашкан угланышкынны чорудуп, бодунуң кожаларының девискээрин алыксаар негелделерни көдүрүп турганы биллдингир болгай. Ол угланышкын Европа динке дүшкүүрелдиг чоруктуң турарын деткип, Европа күрүнелериниң кады ажылдажылгалыг болгаш чаагай кожа-хелбээ турарынче угланган оруктарны дилеп тыварынга шаптыктап турган. Москва-керээзинге ат салганы Европаны херек кырында байдалды, ында турар боттуг түүлдерни чөптүг утказы-биле үнелеп көөрүнче ГФР-ниң шилчээни ол болган.

1970 чылдың август 12-ниң керээзиниң кол түүлү Европа кызыгаарларының ам болгаш келир үеде-даа үрелиш чогунуң дугайында түүл болуп турар. Дээди Советке ол керээни чугаалажып көрүп турарының үезинде ол байдалдың ужурдузазының дугайын чугаалап тура, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко мынча деп онзалап демдеглээн: «Бо дээрге принципиалдыг чаа түүлдер-дир, чүге дээрге, кызыгаарлар дугайында айтырыг чогум утказы-биле алырга, дайынның азы тайбының айтырыы, Европаның ийнги чок турар чоруунуң кол айтырыы-дыр». Девискээр айтырының талазы-биле таларының туруш-бодалдарын айыткаш, Москва керээзи ийи чурттуң улустарының чаагай чоруунга, Европага болгаш бүгү делегейге тайбының эргежилгезинга таварыштыр ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразынга харылзааларны таарыштыр тургузарының болгаш хөгжүдериниң политиктиг үндезинин салган.

Ам, Москва керээзинге ат салганындан бээр он дөрт чыл эрткенде, оон амыдыралчызының болгаш эргежок чугулазының, оон үеге дүүшкен чоруун хевээр арттырбышаанының дугайында түннел үндуреринин бүгү барымдаалары бар. Биргээр чугаалаарга, 1970 чылдың августа Москва керээзинге ат салганының дүрүм езугаарын болгаш өй-шаанда болганын амыдырал боду бадыткаан.

ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразында ийи талалыг харылзааларны калбартырынче болгаш ханыладырынче угланган орукту ук керээ ажыткан. Ол чорук эң белик деннелге аянчоруктардан, политиктиг консультациялардан, ийи чурттуң аразында бараан саарылгазының көскү өзүлдезинден илергейлеттинген. Оон түннелинде капиталистиг сайзырангай күрүнелер-биле ССРЭ-ниң садыглажышкынында ГФР бирги черни быжыы-биле эелеп турар.

Москва керээзи чүгле ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң ийи талалыг харылзааларынга чугула ужур-дузалыг эвес, харын Европада байдалдың бүгү хөгжүлдезинге база таарымчалыг салдарын чедирген. Бо керээ ГФР-ниң социалистиг өске күрүнелер-биле керээлерге ат салырынга эки идигни берип, Барыын Берлин талазы-биле 1971 чылдың сентябрь 3-те дөрт талалыг дугуржулганы чарарынга таарымчалыг рольду ойнаан, айыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле 1975 чылдың янитиевропа чөвүлел хуралын белеткээринге базаа эрттиреринге боттуг салдарын чедирген.

Москва керээзинге ат салыры болгаш ону күштүг болдуруп бадылаары ГФР-ге кадыгдошкун демиселдің байдалдарынга эрткен, ынчан оппозицияга турган ХДС/ХСС блок керээни бундестагка бадыладырыы буурадып дүжүрерин кызыдын турган. Ук демисел Москва керээзин күштүг болдуруп бадылаары-биле, чаа герман рейхти тургузарының талалакчыларының аймылдыг бодалдарынга удур угаан-сарыылдың болгаш боттуг көөр ёзунуң тиилелгези-биле доозулган. Ынчалзажок бо керээниң алыс сорулгазы, бодалгазы болур айтырыгларга хамаарыштыр демисел бөгүн-даа уламчылавышаан. ГФР-де реваншисчи хөделиишкиннерниң өзүлдези, тодаргайлаарга, Европаның ам турып турар кызыгаарларының үреліш чогунуң принципин бакшырадырын күзээр шак мындыг күштериниң идепкейжин турары харын ону херечилеп турар.

Европаның ийи эң улуг күрүнезиниң чаагай кожа-хелбээ турарының болгаш кады ажылдажылганың идеяларынга үндезилеңген Москва керээзиниң чурумунга болгаш негелделеринге өөрүшкек өске фактылар база бар. Совет Эвилелинче болгаш оон эвилелчилеринге удур шыгааттынган, баштайгы соғуушкун таварыштырарының америк ядролуг чепсектерин ГФР-ниң девискээринде эккеп тургузуп турары, стратегтиг сорулгаларга бомбалакчы ужар түүлду, ол ышкаш ыракшыл дээштиг ракеталарны ГФР-ге будуурин хораан турганын күш чок болдурганы ССРЭ-ниң болгаш Европаның өске-даа чурттарының шыгыгы сагышсыралын болдурбайн барын ыдаваас.

1970 чылдың Москва керээзи, ол ышкаш делегейниң өскеде дугуржулганы Европада тайбыңга кыжаанмайн, харын ону камгалаарынга болгаш быжыглаарынга идиг берги дег ындыг политиканы чорударын Германияның Федеративтиг Республиказындан негеп турар.

А. ДЕДУШКИН.

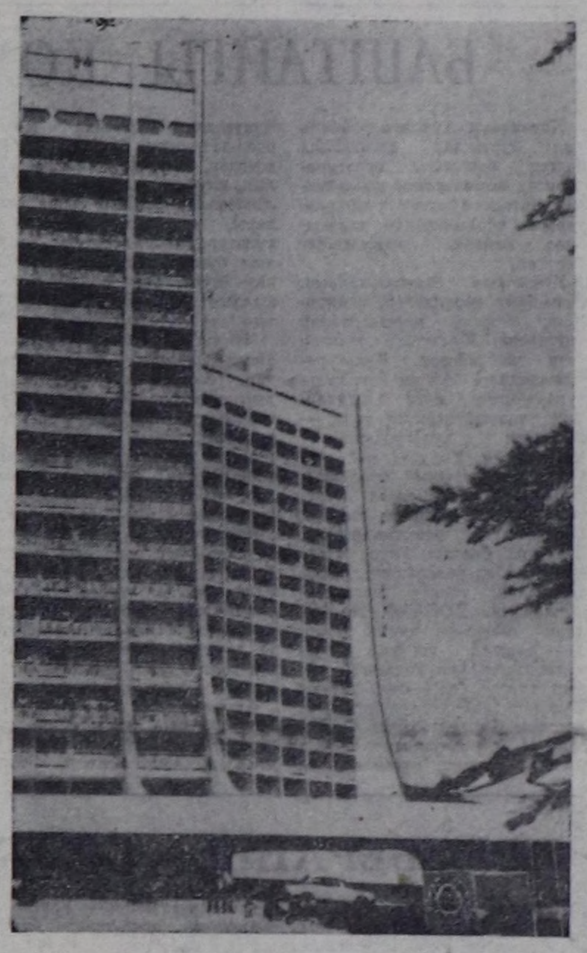

БУР. «Добруджа»—Кара далай эриинде Албена дээр курортта чаа отельди ынчаар аддаан. Ону польша тудугжуларының киржилгези-биле тудуп тургускан.

Болгария кыска үениң иштинде чурттар аразынга туризмни калбартыр талазы-биле делегейде бирги черде чурттарның бирээзи болу берген. Республиканың далай кыдында болгаш даглыг-даа черлеринде, аржаан суглар чанында бирги чергениң чүс-чүс отельдерин, кемпингтерин, мотелдерин тутказ, ажыткан.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ҮНҮ

Улусчу Польшаны чарлаан хүнүнден бээр 40 чыл дургузунда каш удаа боон турганы ышкаш, оон парламентизиниң хуралы бодунуң ужур-дузазының талазы-биле бистиң чуртувустуң девискээриниден ырак дашкаарлаан чайынанчак чугаалар база катап дыңналып турган шуулган болган. ПУР-нуң сейминиң юбилейлиг сессиязынга ындыг чугаалар ПКАП ТК-зының Бирги секретары, польша чазактың баштыны В. Ярузельскийниң илеткели, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң чугаазы болган. Юбилейлиг сессиягга социалистиг өске-даа чурттарның партия-чазак делегациялары база олурушкан.

Н. А. Тихоновтуң кыска-даа болза ол чугаазында элээн каш онза чугула түүлдерни: советпольша эвилелдің ажыттынган чаа хаяаларын «2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң аразынга экономиктиг база эртем-техниктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң үзүн хуусаалыг программазын» барымдаалааш, дем кадын хөделиш ажылдаарын, ЭДЧ-ниң кежигүннери бүгү чурттарның ол ышкаш кады ажылдажылгазын болгаш үлетпүр кооперациязын ханыладырын, тайбың дээш демиселдің демдеглээн. Бегүн тайбың дээш демисел эрткен 40 чылдың бүгү үезинің дургузунда ышкаш харын-даа оон эң берге нарын байдалдарда болуп турар. 40 чыл дургузунда социализмниң делегей системазы тургустунган болгаш быжыгып база улам-на күштелип турар.

Н. А. Тихоновтуң чугаазында айыткан ол тема делегейниң хөй-нинтизиниң үлүг сонуургалын чамдык «эки өскерилгелер» болгулаан, апартеидтиг республиказы «либеризациялыг» үе-чадазын эртип турар дээш ышкаш, ындыг хоозун чүүлдерни парлап турар апарган. Күрүне департаментизиниң «Кижинин эргелериниң талазы-биле негелделер дугайында» парлаан илеткелинде Мурнуу-Африка Республикада «демократия» талазы-биле ажыл-херектер «дыка эжиждер» деп арын-нүүр чогу-биле бадыткап турар.

Оон-биле кады апартеидти агартыр дээш түннел чокка оралдажып, Мурнуу-Африка Республикада «конституциялыг өскерилгелер» болгаш «чаартылгалары» херек кырында болган чүүл кылдыр көргүзер дээн кижилер, дараазында кол чүүлдерни эскерээн боон турарлар: «Претониның бадыткап турары өскерилгелер дээрге шүүт-ла негелдеешкин болбушаан, Мурнуу Африканы бантустанларга тарарының хереэн дүргедиринбиле ынчаар кылып турар. Бүгү-ле сөөк-язы ылгаарының «инициативаларының» кол сорулгазы — Мурнуу-Африка Республиканың африка чурттакчыларының 70 хуузун чуртту шелүүнүн чүгле 14 хуузу болур кезээнге бантустанларга төрел-бөлүк лагерьлерге чыып, хоругдаары боон турар. Чурттун оон-арткы эн-не үнүш-дужүткүр болгаш ажыктыг казар байлаклаалыг черлерин «ак кештиглерниң дескээрлери» кылдыр чарлаар. Ол черлерге бантустанний кара кештиг кижилери хамаатты болур эрге чок. 8 миллион африканнарның ындыг эргезин ам безин каазан болгаш боттарының-на төрээн черинге «даштыкы кижилер» апарганнар.

«Крисчен сайенс монитор» солундан алган чурукта: «Кросроудс дээр африка суурнуң чурттакчыларын Бантустанче кежерин дужаганы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БЕДИК ҮНЕЛЕЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Палестинаны хостаар организацияның (ПХО) төлөөлекчизи чоокта чаа Каттышкан Нациялар Организациязының чингине секретары Х. Перес де Куэльярның адынга чагаа чоруткан болгаш Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр шинтпирлээшкин талазы-биле Совет Эвилелиниң саналдарын бедин-биле үнелээн. Ук чагааны КНО-нуң Кол Ассамблеязының болгаш Айыл чок чорук Чөвүлелиниң тускай документизи кылдыр чарлаан.

Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр шинтпирлээшкин талазы-биле Совет Эвилелиниң 1984 чылдың июль 29-та саналдарын ПХО-нуң күүскомунуң хуралынга чоокта чаа чугаалажып көргенин ПХО-нуң күүскомунуң даргазы Я. Арафаттың даасканын ёзугаар КНО-нуң чанында ПХО-нуң доктаамал хайгаарактызының оралакчызы Р. Мансур нациялар ниитилежилгезинге дыңнаткан. Совет саналдарда айыткан принциптерни ПХО деткээн.

ӘӘЛЧЕГЛИГ ЧӨРҮЛДӘӘ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Америк найысылалда ээлчеглиг база бир чөрүлдээ кыптыккан. Ол чөрүлдээге республиканчы сенатор Марк Хатфилд бо удаада киришкен. Парлалганын медээзин ёзугаар алырга, ол хээлилер ап турган. Америк бир хөренгитен нефть дамчыдар хоолай тудуунга хөй миллиард доллар түнүг болгаш чиигелдиг керээни чарарынга сенатор дузалаан болгаш 40 мүн доллар хээли алган.

Хатфилдиге удур бүрүүдадыышкын шыгыгы болуп турар. Ынчангаш этика айтырыгларының талазы-биле сенат комиссиязы Хатфилдиниң хереэнин истелгезин кылырындан ойталаан. Оон хереэнин истелгезин истелгелериниң федералдыг бюрозу боду эгелээр деп турар.

Америк албан-дужаалдыг кижилериниң аразында шак ынчаар хээли алыр үүлгедиглер сөөлгү-үеде улам көвүдээн.

ШПИОН САМОЛЁТТАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк шериг-агаар күштериниң самолёттарының шпион үүлгедиглери Төп Америкага калбартырынче Рейганның администрациязы эгелеп киргеи Ындыг үүлгедиглерни кылырының кол төөв —Пальмеролда (Гондурас) америк шериг ужар түүл баазазы дээрзин америк солуннар бижээн.

Чоокку үеде мнаар тускай шпион самолёттарның болуун чорудар деп турарын «Уолл-стрит джорнэл» солун демдеглээн. Шпион медээлерни чыры-биле чоокку хүннерде хөй америк самолёттар Төп Американың чурттарының кырынга ужудуушкуннарны кылыр деп турарын солун айыткан. Төп Американың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкиннерингe удур дайын чорудулгаларынга ол медээлерни америк шериглер ажыглаар деп турар.

ДӘӘРБЕЧИ ХАЛДААШКЫН

МАНАГУА. (СЭТА). Никарагуага удур дээрбечи чаа халдаашкынны АКШ-ның Төп разведка эргелери кылган. Республиканың даштыкы херектер министерстволунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, ТРЭ-ниң саттынакчы хөлөзиленикчилериниң башкарганы «Пранья» дээр ийи катер Потоси өртээлден алды километр черде Маранвональдың районунга Никарагуаның далай эриктерни пулеметтар-биле боолаан. Кембруулуг дерааи үүлгедигиниң түүнелинде Сандиножу улусчу армияның бир дайынчызы балыглаттырган. Дээрбечилерниң катерлери Гондураста боттарының баазазынче дезип чорүй барган.

Никарагуа улуска удур дээрбечи халдаашкыннарга Гондурастың девискээрин ажыы-биле ажыглап турарының айылдыг үржуктарын Никарагуаның даштыкы херектер министерстволунуң удурланышкынында айыткан. Ук удурланышкынны Гондурастың эрге-чагыргаларынга чоруткан.

Буржуаз солуннар сөөлгү үеде Мурнуу-Африка Республикада чамдык «эки өскерилгелер» болгулаан, апартеидтиг республиказы «либеризациялыг» үе-чадазын эртип турар дээш ышкаш, ындыг хоозун чүүлдерни парлап турар апарган. Күрүне департаментизиниң «Кижинин эргелериниң талазы-биле негелделер дугайында» парлаан илеткелинде Мурнуу-Африка Республикада «демократия» талазы-биле ажыл-херектер «дыка эжиждер» деп арын-нүүр чогу-биле бадыткап турар.

Оон-биле кады апартеидти агартыр дээш түннел чокка оралдажып, Мурнуу-Африка Республикада «конституциялыг өскерилгелер» болгаш «чаартылгалары» херек кырында болган чүүл кылдыр көргүзер дээн кижилер, дараазында кол чүүлдерни эскерээн боон турарлар: «Претониның бадыткап турары өскерилгелер дээрге шүүт-ла негелдеешкин болбушаан, Мурнуу Африканы бантустанларга тарарының хереэн дүргедиринбиле ынчаар кылып турар. Бүгү-ле сөөк-язы ылгаарының «инициативаларының» кол сорулгазы — Мурнуу-Африка Республиканың африка чурттакчыларының 70 хуузун чуртту шелүүнүн чүгле 14 хуузу болур кезээнге бантустанларга

«Чедип келгеш, чугааладым» —РСФСР-ниң алдарлыг артизи Алла Пугачёваның Москвада «Олимпияның» спорткомплекизинде көргүзүп турар концертиниң чаа программазын чичаар аддаан.

ЧУРУКТА: концерттиң сөөлгү көргүзүү. СЭТА-ның фотохрониказы.

МОСКВА. Аныяктарның чурттар аразының «Спутник» дээр туризм бюрозунуң чалааның ёзугаар бир бөлүк англи башкылар бистиң чуртка чорааш барган. Аалчылар Москваның школаларының болгаш дээди өредилге черлериниң башкылары-биле үжурашкан, Москваның В. И. Ленин аттыг күрүнеин педагогика институдунуң студентилериниң амыдыралы-биле танышкан. Ол ужуражышкыннарның үезинде Англияда болгаш ССРЭ-де башкы кадрларны өөредип, белеткеп турарының дугайында, ийи чурттуң хамаатылары башкыларның тайбыны камгалаарының хереэнге киржилгезиниң дугайында санал-оналдарны, информацияларны солушкан.

Совет кижилер-биле ужуражышкыннары, культураның болгаш уран чүүлдүн түраскаалдары-биле таныжылгазы англи аалчыларга уттундурбас солун болган.

ЧУРУКТА: англи башкыларның ССРЭ-ниң УАЧД-зинде «Космос» павильонунга чорааны.

В. ЯЦИНАНЫҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Үлегерлиг корум-чурум дээш

ТҮҢНЕЛИН ДОКТААМАЛ ЧУГААЛАЖЫР

Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскому найысылалга үлегерлиг корум-чурумну тургузар талазы-биле айтырыгны хоорайның чамдык бүдүргелериниң, албан черлериниң удуртукчуларының киржилгези-биле чугаалажып көрген. СЭКП ТК-ниң ноябрь (1982 ч.), декабрь (1983 ч.) Пленумнарының негелдерин ёзугаар күрүнеин, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды тус-тус коллективтерде канчаар боттандырып турарының дугайында «Тудуг кезектери» комбинаттың кол инженери В. Е. Нагорный, Тыванын геология-шинчилел экспедициязының начальниги В. А. Авруцкий, № 1 көдээ профтехучилищениң директору Н. И. Шубин болгаш өскелер-даа хуралга дыннадыг кылганнар.

Хоорайның чамдык күш-ажылчы коллективтеринде кижизидилге ажылының дээш чогундан чамдык хамаатылар күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдып, арагалаашкынче сундугун, оон уламындан прогуддан турар дээрзин хуралдың киржикчилери чугаалааннар. Ол бүгүнүн түнелинде хоорайның арага садар магазиннериниң чанында ажыл шагында хөй кижилер чыглып турар. Оларның аразында кайда-даа ажылдавайн турар, мангыстал-чак амыдыралдыг кижилер база бар. Ындыглар-биле шиитпирлиг демиселди чорударының чугулазын аная демдеглээн.

Арагалаашкынга болгаш алгоголизмге удур демиселди күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде ындыг комиссиялар холга алыр, ажылды шуут күштелдирер ужурлуг. Ындыг комиссияның хуралын дотаамал эрттирип, ап чоруткан хемчегларни түнелин чугаалажын, ону бүгү-ниитиге дыннадыры чугула.

Оон-биле чергелештир чайгы үеде хоорайда ажыл чок кижилернин саны немежип турар дээрзин дүвүрелди болдурган. Ол дээрге көдээ черге турган, аная чайгы, күскү кампаниялар эгелей бээрге, ажылдарындан оспаксыраан, мангысталчак амыдыралдыг кижилер болур. Ындыгларга удур шиитпирлиг хемчегларни алырын ук хурал хоорайның иштики херектер килдизинге дааскан.

Найысылалды үлегерлиг корум-чурумнуг хоорай болдурар сорулга-биле кижизидилге ажылын тус-тус коллективтерге, чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле күштелдириниң чугулазын хуралдың киржикчилери демдеглевишаан, бо талазы-биле кылып чорудар ажылдарының хемчегларын хүлээп алган.

НОМЧУКЧУНУҢ ЭСКЕРИГЛЕРИ

Чоокта чаа болуп эрткен чогаалчылар съездизинге чедиишкиниг ажылдап турар критиктерге Чап Чүлдүмүү илеткелчи хамаарыштыргаи, оон бижээни чүүлдер-биле номчукчулар танышканнар. А кажан тускай номга аныяк литераторнуң кол-кол чүүлдерин парлап үнүргенде, номчукчу чамдык түнелдерин үндүрүп келир.

Ниитизи-биле алырга, Чап Чүлдүм авторлардан шыңгыы негелделиг критик-тир деп бодалга келир бис.

«Номчукчунуң эскериглеринде» бүзүреңчиг барымдаалларга даянып алгаш, номчукчуларга чогаалчыларның үндүргүлээн номнарын хөөредиг чокка сайгарганын номчуп алыр бис.

«Озалааш хемде» «Хувискаалдың казыргызы» деп эге чүүлүнде критиктиң мындыг сагындырыы бар:

«Чогаалчының (Салим Сүрүн-оолдуң) дылы, бижиир аяны бодунуу-биле онзагай, ынчаар быжыккан-даа дээрзи биске билдингир. Ынчалза-даа маадырларның овур-хевирин ажыдарда чогаалчы оларның сес-домаанга даянмайн, а харын авторнуң бодунуң тайылбырын көвүдедип турар».

Бо дээрге чүгле «Озалааш хемниң» авторунуң эвес, а чогаалчыларның «аарыы» болгай. Хөй тайылбырлаашкын, узун чурумалдар чогаалдың ниити ритмин чидирип, номчукчунуң сонуургалын оскунуптар таварылгалар эвээш эвес.

Чогаалчы Кызыл-Эник Кудажының «Хөнелер» деп номунга Чап Чүлдүмүнүң бижээни рецензиязы өөрээлдер дугайында өөрээл болу бергени илдеп. Критиктиң философчу бодалдары чугула черни эзлеп турары-биле бо рецензия үнелиг деп бодаар мен. Ч. Чүлдүмүнүң бижээнинде: «Шүлүглелдиң тос өөрээли доозазы төнген уткалыг, бот-тускайлаң чогаал-дыр. Ынчалза-даа олар чаңгыс хөнеде коштунган, ол хөне Төрээн чурт, төрээн бойдус, амыдырал-чурттарга деп чүл, кижи, оон чырык чер кырынга хамаарылгазы деп чүл, чуртунга болгаш чурттарга хамаарылгазы деп чүл дээн авторнуң бодалдарының дээжизи болуп турар.

Шак мындыг туруш-биле критика кылыры өскелерге өөредиглиг болуру чугаажок. «Тыва тоолдарның чедиги чыындызы», уруглар чогаалының дугайында «Эге базынар» деп чүүлдериниде ханы айтырыгларны авторнуң турусканы өөн.

Салим Сүрүн-оолдуң «Өске кадай», М. Кенин-Ловсаның «Чылгычының өө» деп романнарының дугайында парлаалга-га далаш-биле кылган, маргылдаалыг үнелелдер база үнүлээн болгай. А Чап Чүлдүм бо чогаалдарның чедер-четпестерин тап-билээ сайгарын көргеи.

Чап Чүлдүм чогаал сайгарарының уран чүүлүнче ханылап кирип чыдар, оон дүрүмнерин, негелделерин эки билир, өске чогаал критиктеринге дөмейлешпес, бодунуң үнү, туружу илереп кел чоруур.

«Шүлүкчүге хамааржы бээр чүве-ле хөй» деп рецензиязында автор Александр Даржайның хей-аттыг шудургу ажылдап турарын, оон уран мергежилниң өскенин демдеглээш, «бижээни шала хиреліг, «артык чүктешкилиг» одуруглардан, строфалардан чедир болгаш утказы эки-даа бол, созу кандай, тыртылчак шүлүктерге база таварышкылаар бис»— деп эскерген. Олла хевирлиг эскериглерин Антон Калзан «Амыдырал болгаш литература» деп комунга сайгарын бижээн. «Хайыработта» Уран биле Салбаккайның чугаазы-даа, «Уйгу чок Улут-Хемнин»-даа сактып кээрге, ында тыва кыстарның эгенн『чели-даа, чаныш-сыныш чогуда бар. Чап Менгушевич бодунуң бодалдарынга удурлаашкак байдалды тургускан, «Хөнелериниң хөөкү» деп чүүлүнде Кызыл-Эник Кудажының

Херек боорга, октуг боову холга туткаш,

Херээженнер тулушканын кым-даа утпаан дээнин деткип турар.

Оон ыңай М. Эргептин «Кескиниди хлеб» деп тоожузунга хамаарыштыр бижээн чүүлүнде мындыг сөстер бар: «...Төөгү талазы-биле алырга, феодалдарны ангы кылдыр санаш, 1930 чылдарда-ла узуткап, хөрекгизин хавырган, а таңнылы Буянныы-биле алырга, бир талазында ол Сыңыйбан дарлакчы феодал артынчы бе, азы кара бай чораан кижиниң оглу бе дээрзи база билдинмес. Үжен чылдарга чедир оларның ора-сомазы артып калган болбайн, канпаар, мычаза-даа ол үеде Сыңыйбан ышкаштарның ниитилелге кандыг-даа салдары ышкындырган турган...» (109-ку арын).

Бо дээрге шын эвес түүнээшкин-дир. Ангы демисели биске кажан-даа кошкан дивээн. Салчак Токаның «Боттанган күзел» деп шинзинде феодалдар, ламалар дөртен чылдарда чажыды-биле республиканың сайзыралынга хора чедирип турганын көргүскен.

«Хөйу-биле кады чорза» деп драмага, «Ыглаар-Туруг» деп шиинге хамаарыштыр бижээн рецензияларда ол шиилерниң чүгле ниити утказын допчулап, төөгүлеп турар, а актерларын, режиссураның, хөгжүм каасталгазының, сценадерилгезиниң дугайында долузу-биле тодаргай анализ кылдынмаан.

Чогаал критиказынга чүгле чогаалдың тургузуун, сес-домаан сайгарарынга өй апаргаанысты миннир болзувусса ажырбас боор. Чогаалдың ханы, философчу утказын ажыттайн, чаңгыс талалааш турун бергеи чорук бар.

Уран чүүл болгаш литератураның критиказы илейлиг үнелээшкиниң ылаптыг шын болуруп, социалды сайгарышкының ханылдырын, эстетиктиг идеяларны байлак илередирин, хууда чогаадыкчы дилээшкиннерге шаптык катпадын, талантылыг кижээ камнуг болуруп СЭКП Төп Комитединің «Чечен чогаал критиказының дугайында» деп доктаалында айткан. Моңу хажык чоокка күүседирп—чогаал критиказының чугула сорулгазы ол.

С. БАИР.

БАШТАЙГЫ КОМПЛЕКС

Латвияның Кулдига районда чыл бурунгаар ажыгларда кирген баштайгы культура-спортчу комплекстиң коллективи чурттакчы чонну күш-культурага хандыкшылар талазы-биле байлак дуржулгалыг апарган.

Күш-ажыл байырлалдарын, янзы-бүрү көрүлделер, конкурстар, спортчу маргылдаалар эрттирери Кулдигага шагдан бээр чаңчылчаан. Культура-кижизидилге болгаш күш-культура-спортчу бүгү ажылдарының таарыштырылга төвү — районнуң культура-спортчу комплекизи. Кулдига райкүүскомунуң даргазының оралакчызы Лариса Бариновага удурткан оон төвүлелинде партия, комсомол райкомнарының, культура болгаш улус өөредилге албан черлериниң, профэвилеллиг, спортчу организацияларының. ДОСААФ комитединиң төлээлери кирип турар.

— Баштай үш кол угланыышкыче кол кичээнгей салып турган бис —деп, партия Кулдига районунуң бирги секретары Анатолий Буш СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседа үезинде чугаалаан. — Чүүнүң-даа мурнунда материал-техниктиг баазаны быжыглап, кадрларже сагыш салып, клубтар, стадионнар, библиотекалар болгаш спорт залдары, музейлер болгаш күш-культура коллективтери оларның бүгү талалыг сайзыралының ёзулуг төвү болган турар кылдыр ажылывыс харылаштыр дүүштүрүп турар бис.

Хүндүткел болгаш ат-алдар ажыл-херек-биле чедип алдынар. Бүгү-ле культура чырыдыышкын болгаш спорт албан черлериниң оран-савазын чурум-чыскаалдыг, сагылга-чурумнуг тургузарының планын комплекстин төвүлели ажылдап кылган. Чай тенчүүнде школаларны чаа өредилге чылынга хүлээп алырының талазы-биле улус өредилге киллдизиниң дуржулгазын калбаа-биле ажыглап турар. Ындыг чурум-биле спортчу базаларның амгы үеним негелделерінге дүүштүр дерриттингении, дериг-херексели хынан турган хүлээп алыры көрдүүген.

Спортчу - кадыкшылга ажылдарынче кичээнгейниң бедээнинин баштайгы эки түнелдери кеступ келген. Комплекстиң төвүлелиниң эгелээшкини-биле Кулдигага сес спорт шелдери, футбол шелү, Вента хем эриинде эштир чер, хоккей шелү, ийи тир туттунган. Төвүлелдиң киржилгези-биле «Никраце» совхозта спортзал туттунган, стол теннизиниң болгаш оон-даа өске оюннар өрээли дериттинген. Ол ышкаш ыяш болбаазырадыр «Вулкан» комбинат бодунуң спорт базазын сегидип алырынга күш четтикпейн келген. Төвүлел оон-комбин күш, тыва материалы чыгдынып турган, чаа спортчу төптү тургузуп бээринге база дузалаан. Комплекстин төвүлелинде район организацияларының удуртулгазының бүгү төлээлери кирип турар болганда, тодаргай хемчеглер дорааи алдынын, күүседеннің чезн эртпейн турары ында. Ажылдың ээлчештирилгези албан ёзузунуң принцизи-биле эвес, а оон эргежок чугулазы-биле күүсеттинин турар.

Э. КЕХРИС,
СЭТА-ның корр.

Кулдига хоорай.

ПРЕМЬЕРАНЫ — СОҢГУКЧУЛАРГА

Карловы Варыга болган кинофестивальдың кол шаңналы — «Хрусталь глобустуг» алганы «Лев Толстой» деп ийи сериялыг Сергей Герасимовтуң кинозунуң баштайгы көрүкчүлери Свердловск хоорайның чурттакчылары болган.

Сураглыг совет кинорежиссёрнуң чаа ажылдарын чаңчылчаанын ёзугаар бодунуң төрүттүнген чери болгаш күш-ажылчы базымнарын эгелээни Уралга баштай-ла көргүзүп эгелээр.

— Ол ажылга бүгү амыдыралым иштинде белеткенин келген мен,—деп, С. Герасимов СЭТА-ны корреспондентизинге чугаалаан.— Улуг чогаалчының овур-хевири бичиг чылдарымдан-на мээн-биле кады чоруур: бистиң бажыныска азып каан турган Л. Толстойнуң портредин ынакшыл болгаш хүндүткел-биле көөр турдум, чогаалчының номнарын кажан-даа холдан салбайн чораан мен. Дыка хөй кижилерге ат-алдар, арынгуур дугайында билишкин Толстойдан эгелеп турар боор деп бодаар мен. Кинода Толстойну чүүн мурнунда—кижи, философ, хамааты кылдыр көргүзевин шиитпирлээн бис.

РСФСР-ниң Дээди Совединге Свердловск областан депутат С. Герасимовтуң «Уралчы премьералары» оон чогаалдыкчы отчёду болур. Чаа кинону көргүзерин хоорайның өзүп турар микрорайонунда соңгукчуларының чагыы-биле чоокта чаа туткан кинотеатрга көргүскеин онзагай болган.

Кадык камгалалы

АЖЫК ЧАГАА ХҮНҮНГЕ

Ажык чагаа хүнүнде ажылчы чоннарның киирген саналдарын Оренбургтуң чурттакчыларының медицина хандырылгазын экижиларинин программазын хооркүүскомга ажылдап кылырының үндезини болдурган. Салдынган сорулгаларының күүседеэн дээш контрольду партия хооркому бөттандырып турар, медицина албан черлериниң ажылдакчылары-биле хоорайжыларының ужуражылгазы оон инициативазы-биле болган.

Байгалдың экижин турарын оренбургчулар эскерип каанар. Медицина объектилериниң тудуу шынгыы контрольда, оны ажыглалга киирер хуугаазы үзүлбейн турар. Эмнелге албан черлериниң ажылдаар шактары өскертинген.

Терапия болгаш педиатрия участоктарын ангылаан, оон түнелиниде эмчиге кирери бөдүүнүүзүн. Бүгү участоктарны специалистер-биле четчеленн. Хоорайның кадык камгалал килдизинин удуртукчуларының чон ортузунга отчёт баэри доктаамал апарган.

В. ШИРЯЕВ,
СЭТА-ның корр.

Оренбург.

ЭМЧИЛЕР КОСТЮМУ

Эстон ССР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң Таллинде модельдер болгаш мастерскаялар бажыныың модель чогаадыкчылары болгаш тускай эртемниглери эмчилер хевиниң комплектизин чогаадып кылганнар.

Ол чаа хепти ам эмнелелерде, поликлиникаларда, диспансерлерде кедип турар. Оны профэвилел ажылдакчыларының ТК-зының бо чылдың мартта болган пленумунга бедии-биле үнелээн болгаш делегейиин «Кадык камгалалы-85» деп тускайжыттынган делгелгезинге совет салбырының экспонаттары болу бээр.

Эмчилеринин идик-хеви ажылдаарынга таарымчалыг, элвес болгаш чаңчыл ёзугаар ак болур ужурлуг. Ынчалза-даа модель чогаадыкчылары болгаш конструкторлар оны янзы-бүрү өөнүг кылдыр кылбышаан, чаа чүүлдерни база саваадап киргеннер.

К. ЗАХАРОВ,
СЭТА-ның корр.

Таллин.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Тудугжу хүнүнге документалдыг фильмнер. 9.50 —«Оттурукчу» 10.20 —«Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 11.20 —«Кадыкшыл». 12.05 —, «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 12.35 —Көдээ дугайында дамчыдылга. 13.35—«Музыка киоскузу». 14.05—«Ай да Балда». Ленинградтың күүрүнеин ойнаарактар театрының фильмшиизи. 14.55—«Аян-чорукчулар клуву». 15.55 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Ю. Куклачёвтуң киржилгези-биле фильм-концерт. 16.50 — Бөгүн Тудугжунуң хүнү. Дамчыдылгага Байкал болгаш Ыракты Чөөн чүк районнарында ССРЭ-ниң тудуг министри А. А. Бабенко киржир. 17.20 — Тудугжуларның чагыларын ёзугаар концерт. 18.05 —«Делегей панорамазы». 18.50 — Мультфильмнер. 19.20 —«Каткы бажы каткан эвес». Останкинонуң Концерт студиязында оон-баштак кежээни. 21.00 — «Ye». 21.30—Алла Пугачева ырлаар. 22.55—23.00 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Ye». 8.20 — 8.30 — Зарядкаже, чыскалыыр! 8.40 Документалдыг фильмнер. 8.50 РСФСР-ниң улустуң артизи А. Ильина дугайында фильм-концерт. 9.30—Орус чугаа. 10.00—А. Дворжак. Чех филармониязының симфониктиг оркестриниң күүселдези-биле № 7 ре минор симфония. 10.35 — Документалдыг фильм. 11.00—«Дириг амыдыраңар амыдыралы». 12.00—«Сто дней после детства». Уран-чечен фильм. 13.30 —«Камера делегейже көрүп тур». Дамчыдылганы чогаалчы Г. Боровик чорудар. 14.20 — Бистиң корреспондентилериис чугаалап турлар. 14.50—Мультфильмнер. 15.25—Бүгүдеге, стадион. 15.55—«Москвада музыка бажыңнары». 16.50—«Мужество». Чеди сериялыг уран-чечен фильмниң үшкү сериязы. 17.55 — Регбиге делегей турнири. 18.40 — «Дама с гербом». Уран-чечен фильм (ЧССР). 20.00—«Тамчыктыг удунар, чаштар!» 20.20 — Социалистиг дем каттыжылгазының чурттарының ырларының күүседикчилериниң Бүгү-эвилел конкурзунуң лауреаттары И. Мальгина биле Э. Бабаевтиң күүселдези-биле делегей улустарының ырлары. 21.00—«Ye». 21.35 — Документалдыг телефильм. 22.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) —«Динамо» (Минск). 22.55—23.45 — Аргентинаның гитаристери Р. болгаш Д. Лос Брильянтес оларның концерти.

АВГУСТ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 —Футбол дугайында допчулал. 9.25—Мультфильмнер. 10.00 — «Перевод с английского». Уран-чечен телефильм. 11.55 —12.00 —Телемедээлер.

14.15 —Телемедээлер. 14.35 —Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнери. 15.05 —«Билиг —күш». 15.50—Авам школазы. 16.20 — «Горнистер, харыылаңар!». 17.05—Концерт. 17.25 —«Шүлүглел». Кондырев. 18.00 —Ажыл-херектер болгаш кижилер. 18.30 — Документалдыг фильм. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 — Мультфильмнер. 19.20 — Улуг Тиилелгениң 40 чылынга. «Горячий снег». Уран-чечен фильм. 21.00 —«Ye». 21.35 — Футбол дугайында допчулал. 22.05 —Концерт. 23.30 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Дети Дон Кихота». Уран-чечен фильм. 9.35 — Фильм-концерт. 10.30 —Академик А. Е. Ферсман. 11.00 — Сээ ленинчи библиотекан. 11.40—Омскиниң телестудиязының программазы. 12.40 —«Будильник». 13.10 — «Каникулы». Дөрт сериялыг уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. «Дөртелээн бис». (Польша). 14.05 —Мультфильм. 14.25 — ПТУ-да чүү чүвеге база канчаар өөредирил? 14.55 — Делегей болгаш аныяктар. 15.30 — 15.35 —Телемедээлер. 18.00 —Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20. —Мультфильм. 18.25—«Азия төвү». 18.55. —Киножурнал. 19.05 —«Совет Тыва салгалдаанын салымында». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — «Свадьба». Уран-чечен фильм. 22.35 — 23.10—Москвага ужуражышкыннардан. Дамчыдылгаа спорттуң алдарлыг мастери Л. Латынина киржир.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар, дилмирээр. Сонгу-барыын чукче угданыышкынныг хаттың дургеин секундада 3—8, күштелгенде 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 18—20 градус чылыыр, дуне доңаттаар.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас, хат кошкак. Агаар дуне 8—10, хүндүс 20—22 градус чылыг болур.

МАҢГЫСТАЛЧАК ЧОРУУ ДЭЭШ

Суд залындан

Бистиң чуртувуста кандыгдаа ажыл хүндүткелдиг. Ону кылып турар кижи бүрүзү ниити херекке — коммунизм тургузуушкунунга салыышкынын киирер. Ынчалза-даа оон ойталаар, мангысталчак амыдыралдыг ийи-чаңгыс кижилер Кызыл хоорайда база бар. Ындыгларга хамаарыштыр чогуур хемчегни суд органнары хүлээдип турар. Ажыл кылбастарга хамаарыштыр хоойлу ёзугаар тускай чүүлдү көрүп каан, ажылчы чоннар-даа оларны кезедирин негеп турар.

Чоокта чаа Кызыл хоорайның улус суду Эрес-оол Монгуштун херээн сайгарын көрген. Э. Монгуш мурнунда база шиитпирлиг чораан, ынчалзада бодунга кандыг-даа түнел үндүрбээн. Эзип чазаар күш-ажыл колониязындан 1977 чылда-ла үнүп келген. 1981 чылга чедир документилер-даа чок, ажылга-даа кирбейн, душкан черинге хонуп, чамдык районнар кезип, ёзулуг мангысталчак амыдыралбиле чурттап келген. Оон байгы ажылы—арага магазиннери «таанныылдаары», таныыр-таныыс кижилен көпеек дилээри.

Эрес-оол Монгушка иштики херектер органының ажылдакчылары каш удаа сагындырып, олар оны ажылга-даа киирип турган. Ол чүгле чартык чыл хире ажылга ызырыыр, оон-на мангысталчак амыдыралче сундуккан Аркадий Сарыглар суд сандайынга олурган, оон бүгү байдалын, бүгү амыдыралын өөренип көргеш, моон соңгаар түнел үндүрери-биле эттинип чазалып алыр кылдыр РСФСР-ниң КХ-нуң 209 чүүлүнүң 1 кезээ-биле шиитпирген.

Кызылдың эзириктер сергедир черинин доктаамал аалчыларының бирээзи — Аркадий Сарыглар. Оон иазыны дыка аныяк — чаа-ла чээрби бештээн. Он класс дооскан, кадык-шыырак. Мындыг аныяк кижиниң оруу ажык — өөредилге черлери чалап турар, ажыллаар-даа чер мунчок.

А Аркадий Сарыглар өске орук-биле чорупкан. Ол арагалаашкынче киринкен. Оон уламындан өг-бүлезиниден чарылган, чаш оглун каттан. 1982 чылдан бээр ниитилелге ажыктыг ажыл кылбаан, суурлар кезип келген. А ажылдап турган коллективи-биле аная чарылбаан, арагалап, хөй удаа ажыл шагы үскеин дээш РСФСР-ниң Күш-ажыл дугайында хоойлу кодексиниң 33 чүүлү-биле үндүрткен турган. Кады ажылдап турар өөрүүнүң ындыг шынгыы шиитклелин херекте албайн, өг-бүлезиниң амыдырал-чурттарын болдавайн, чүгле арагалаашкынче, каапкаш чоруптар, магазин чанында «туружун» ээлептер. Ындыг чоруу дээш Э. Монгуш РСФСР-ниң КХ-нуң 209 чүүлүнүң 1 кезээ-биле шиитпирген.

Аная чижек. Кызыл хоорайның улус судунуң судтаттырыкчы сандайынга Забир Мамсудтинов деп аныяк ool олурган. Ол бөгө ур үеде орта ажыл чок турганы дээш шиитпирип турары ол. Ийи чыл мурнунда Мамсудтинов арагага хандыкшылдыг апарганындан ажылдап турган черинден үндүрткен. Оон каяа-даа ажылдавайн, чүгле «ажыг суг» сүрүп чоруп бээрге, эрткен чылдың июнь 8-те иштики херектер органының ажылдакчылары аная сагындырыг кылган.

Мамсудтинов ол сагындырыг ёзугаар хоорайның бир тудуг черинге киирип алган. Бо чылдың февральга чедир аная ажылдаан кижи кылдыр «саналкан», оон үнген соонда мынчага чедир каяа-даа ажылдаваан, кадайының азыралынга, чаагайжыды туттунган бажынга чурттап олурган.

— Чүге ажылдавайн турар силер?— деп, судтакчыларның айтырыынга ол өөдөлиг харыы бербээн. Ур үеде аарып турганын «бадыткаар» бодаан, ынчалза-даа оон хүү хереэнде эмчиниң шынзылгазы бар, оон кандыг-даа ажылды кылын шылдарын, кадык дээрзин ында бадыткаан. Ынчангаш оон база хосталгазын казып шииткен.

Кижи бүрүзү бодунуң күш-ажылы-биле ниитилелге салыышкынны киирер ужурлуг. Оон ойталаар, мангысталчак амыдырал сүрер кижилерге өршээл көргүспес херек. Маная иштики херектер органнары, күш-ажылчы коллективтер, чурттакчылар идепкейлиг киржир ужурлуг.

Л. УВАННАЙ.

Кызыл хоорайның улус судунуң судьязы.

КИНО

АВГУСТ 12-ДЕ

«НАИЫРАЛ»: Киносборник 9.30, «Вердикт» 12.10, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Непобедимый» 9.00, 14.10, 16.00, «Мария, Мирабела 12.40, «Пора седлать коней» 10.50 «Преждевременное лето» 17.50, 19.35, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «В моей смерти прошу винить Клару К» 11.00, «Король джунглей» 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: Киносборник 10.00, «Прерия» 12.00, 16.00, 18.00, «Километры риска» 14.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: «Василий Буслаев» 12.00, 14.50, «Неизбежная жертва» 17.40, 19.20 шактарда.

АВГУСТ 13-ТЕ

«КАА-ХЕМ»: «Знахарь» 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Король джунглей» 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Возвращение с орбиты» 18.00, 20.00 шактарда.

Редакциялың адрези: 667000 Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3 Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр киллдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг киллдистериниң 2-37-13, чагаа киллдизиниң 2-41-27, информация киллдизиниң -20-60, культура киллдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41 бухгалтериялың 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 2024.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1; ТС—01349